

حل المسائل جامعه شناسی دوازدهم

دروس ۱۷

کانال گام به گام درسی :

@GamBeGam-Darsi

با تشکر از سرکار خانم مزده قربانعلی (سرکروه مدترم علوم اجتماعی کیلان) برای تهییه و تنظیم این فایل

توجه : کانال گام به گام

درسی در سایر پیاس رسانن

پیش گونه فعالیتی نهاد

درس یکم: ذخیره دانشی

سوالات متن- تحلیل تصاویر- پاسخ فعالیت ها

نگارش: دکتر مژده قربانعلی زاده

سرگروه علوم اجتماعی استان گیلان

مقدمه

صفحه ۲

۱- انسان با چه شیوه هایی قادر به شناخت جهان است؟

الف) از راه حس: آدمی از همان ابتدای تولد صدای را می شنود. کم کم چشم باز می کند، اطراف خود را می بیند و به مرور اشیا و افراد را از هم تشخیص می دهد.

ب) از راه زبان (پرسش و پاسخ از دیگران): بعد از مدتی با کلمات آشنا می شود، سخن می گوید و با سخن گفتن، روند آگاه شدن او از جهان اطرافش سرعتی شگرف می یابد. تا قبل از اینکه بتواند سخن بگوید، از راه حس (شنیدن، دیدن و ...) می فهمید؛ اما وقتی زبان می گشاید، راه جدیدی برای ارتباط با جهان و فهم آن، پیش رویش باز می شود. از آن پس به دریافت های حسی خویش بسته نمی کند و برای شناخت جهان اطراف خود، از دانسته های دیگران نیز بهره می برد.

پ) از راه تفکر و تعقل: پرسش و پاسخ از دیگران، بازهم راه دیگری برای فهم جهان هستی به روی او می گشاید. راهی که در میان موجودات دنیا، تنها برای آدمی گشوده شده است. انسان با تفکر و تعقل، از دیده ها، شنیده ها و خوانده هایش فراتر می رود، معنای پدیده های اطراف خود را درک می کند و به آگاهی گستردده تر و عمیق تری از عالم و آدم می رسد.

۲- کدام شیوه شناخت است که در میان موجودات دنیا، تنها برای آدمی ممکن شده است؟ تفکر و تعقل

۳- کدام توانایی راه تفکر و تعقل را برای فهم جهان هستی به روی انسان می گشاید؟ پرسش و پاسخ از دیگران

صفحه ۳

۴- منظور از ذخیره آگاهی یا ذخیره دانشی چیست؟

هرآنچه افراد از تجربه های فردی و اجتماعی خود، مطالعات مدرسه ای، دانشگاهی و ... می آموزند، ذخیره آگاهی یا ذخیره دانشی آنها را شکل می دهد. هر فرد، گروه، قوم، جامعه و امتی یک ذخیره دانشی دارد. این ذخیره دانشی، راهنمای زندگی آنهاست.

دانش عمومی

۵- چه ارتباطی بین مفاهیم کنش و آگاهی وجود دارد؟

کنش آدمی وابسته به آگاهی است و بدون آگاهی انجام نمی شود، ولی ما اغلب از آگاهی و دانشی که درباره کنش های خود داریم و اهمیت و نقشی که این آگاهی در زندگی ما دارد، غافلیم.

۶- یک مثال ذکر کنید که نشان دهد افراد چگونه به آگاهی خود نسبت به کنش هایشان پی می برند؟
فرض کنید به پیشنهاد دوستی به یک میهمانی دعوت شده اید که در آن کسی را نمی شناسید. در چنین موقعیتی، دقت و احتیاط شما بیشتر می شود. پیش از انجام دادن هر کاری فکر می کنید. حتی به اینکه چگونه راه بروید، چه وقت و چگونه حرف بزنید و چه بگویید یا چگونه غذا بخورید، می اندیشید. در این موقعیت متوجه می شوید که در راه رفتن، غذا خوردن و حرف زدنتان آگاهی ها و دانش هایی وجود دارد که به سبب عادت، از نظر شما پنهان بوده است.

۷- کدام عامل باعث می شود آگاهی موجود در کنش هایی نظیر راه رفتن، غذا خوردن و.. از نظر ما پنهان شود؟ عامل عادت کردن (تکرار کنش تا جایی که به یک عادت تبدیل شود)

۸- اگر آگاهی و دانش نسبت به کنش وجود نداشته باشد چه تأثیری بر زندگی اجتماعی دارد؟ زندگی اجتماعی مختل می شود و جهان اجتماعی فرو می پاشد.

۹- دانش و آگاهی نسبت به کنش های انسانی چگونه به دست می آید؟ این دانش را انسان ها در طول زندگی خود به دست می آورند؛ یعنی این دانش، حاصل از زندگی است.

۱۰- دانش عمومی را تعریف کنید.

ما انسان ها با تولد و ورود به جهان اجتماعی، با دیگرانی که در همان جهان اجتماعی زندگی می کنند، در مجموعه ای از آگاهی ها و دانش ها سهیم و شریک می شویم. این نوع دانش را دانش عمومی می نامند.

۱۱- فردی که تصمیم می گیرد به تنها بی و بیرون از جامعه زندگی کند، با چه مشکلی مواجه خواهد شد؟ این فرد در موقعیت هایی که از آنها آگاهی ندارد، با مشکل مواجه می شود و اگر بخواهد برای انجام دادن هر کاری بیندیشد، زندگی اش بسیار پرز حمت می شود.

۱۲- فردی که تنها و بیرون از جامعه زندگی کند، چگونه بر ذخیره دانشی خود می افزاید؟

او مجبور است پیش از انجام دادن هر کاری، فکر کند تا آگاهی لازم را برای انجام آن به دست آورد و بتواند آن را انجام دهد. در صورتی که آن عمل موفقیت آمیز باشد، دفعات بعد برای انجام دادن آن از همان دانش قبلی استفاده می کند، پس در وقت و انرژی او صرفه جویی می شود و می تواند به فعالیت های دیگر بیندیشد و راه انجام آنها را بیابد. بدین ترتیب به سختی بر ذخیره دانشی او افزوده می شود.

صفحه ۴

۱۳- انسان هایی که در جامعه زندگی می کنند از چه مزیتی برای کسب دانش مورد نیاز برخوردارند؟ از آنجا که ما انسان ها با هم زندگی می کنیم، مجبور نیستیم خودمان به تنها و جداگانه، دانش لازم برای تک تک کنش هایمان را تولید کنیم. جهان اجتماعی؛ یعنی جامعه و فرهنگی که در آن زندگی می کنیم، دانش لازم برای زندگی یا همان دانش عمومی را در اختیار ما قرار می دهد.

۱۴- گستردگی ترین بخش ذخیره دانشی ما کدام است؟ دانش عمومی

۱۵- ما درباره کمتر می اندیشیم؛ بیشتر از آن استفاده می کنیم و در تعامل با یکدیگر آن را به کار می بریم. دانش عمومی

۱۶- کدام نوع دانش است که درباره آن کمتر می اندیشیم و بیشتر از آن استفاده می کنیم؟ دانش عمومی

۱۷- چرا دانش عمومی را به هوا برای انسان شبیه می کنند؟

انسان همواره از هوا استفاده می کند، اما اغلب متوجه آن نیست و از اهمیت آن غافل است. او هنگامی متوجه وجود هوا می شود که تغییری در آن رخ دهد و تنفس را با مشکل مواجه نماید.

دانش علمی

صفحه ۵

۱۸- ذخیره دانشی بشر چند بخش دارد؟ دو بخش: دانش عمومی و دانش علمی

۱۹- دانش علمی چیست؟ آن بخش از ذخیره دانشی است که با تأمل و اندیشه در دانش عمومی به دست می آید و از آن عمیق تر و دقیق تر است.

۲۰- عمیق ترین و دقیق ترین بخش ذخیره دانشی، کدام دانش است؟ دانش علمی

۲۱- یک پدیده اجتماعی مثال بزنید که در مورد آن هم دانش عمومی و هم دانش علمی وجود دارد. زبان

۲۲- چگونه می توان تفاوت دانش عمومی و علمی را در مورد پدیده اجتماعی زبان در ک کرد؟

با مقایسه دانش کاربران و سخنگویان زبان فارسی با دانش متخصصان زبان فارسی

۲۳- دانش علمی چه تأثیری بر شناخت عمومی دارد؟

کسی که دانش علمی دارد، به درک عمیقی از شناخت عمومی جهان اجتماعی خود می رسد؛ آسیب ها و اشکالاتی را که به شناخت عمومی راه پیدا کرده باشند، شناسایی می کند و قدرت پیدا می کند که از حقایق موجود در شناخت عمومی دفاع کند.

۲۴- تلاش های علمی چه تأثیری بر دانش علمی و عمومی جامعه می گذارد؟

تلاش های علمی به تدریج بر ذخیره دانش علمی جامعه می افزاید و دانش عمومی را غنی تر می کند.

۲۵- دانش علمی چگونه شکل می گیرد؟ یک مثال ذکر کنید.

دانش علمی با تلاش برای حل مسائل و مشکلات زندگی، شکل می گیرد و پیشرفت می کند؛ یعنی هر وقت در یک جامعه، مسئله خاصی مطرح می شود، زمینه برای پیدایش و رشد دانش علمی درباره آن نیز فراهم می گردد، مثلاً کاهش یا افزایش بی رویه جمعیت در یک کشور می تواند زمینه فعالیت و رشد علم جمعیت شناسی را فراهم کند.

۲۶- چند نمونه از مسائلی که انسان در زندگی اجتماعی با آن مواجه می شود را نام ببرید.

مسائلی مانند ناامنی، ترافیک، اعتیاد، آلوگی هوا، بحران آب، بیکاری، فقر، نابرابری، قانون گریزی، بحران هویت، بحران اخلاقی، بحران آگاهی و....

صفحه ۶

۲۷- در برخورده با مسائل زندگی اجتماعی چه تفاوتی بین دانش عمومی و علمی وجود دارد؟

همه کسانی که از دانش عمومی برخوردارند مشکلات انسان در زندگی اجتماعی را می شناسند و برای حل برخی از آنها راهکارهایی پیشنهاد می دهند. اما افرادی که درباره این مسائل شناخت علمی دارند، از شناختی دقیق برخوردارند و می توانند برای آنها راه حل های صحیح پیدا کنند.

۲۸- تعارض بین دانش عمومی و دانش علمی چگونه در جامعه حل می شود؟

حل تعارض ها گاه با دست برداشتن از بخشی از ذخیره دانشی به نفع بخشی دیگر و گاه با طرح ایده های جدید انجام می شود.

۲۹- جهان های اجتماعی مختلف؛ بر اساس کدام ملاک، دانش علمی را تعریف می کنند؟ هویت فرهنگی خود

۳۰- جهان متعدد، علم را چگونه تعریف می کند؟ این تعریف بر مبنای کدام هویت است؟

فقط علم تجربی را دانش علمی می دانست و علوم عقلانی و وحیانی را علم محسوب نمی کرد - براساس هویت دنیوی خود

۳۱- اگر رویکرد علمی جهان متعدد به جوامع دیگری که علاوه بر علم تجربی، علوم عقلانی و وحیانی را معتبر می دانند؛ سوابیت کند، چه پیامدهایی خواهد داشت؟

در ذخیره دانشی آن جوامع، تعارضاتی پدید می آورد. در چنین شرایطی، ارتباط دوسویه دانش عمومی و دانش علمی قطع می

شود، دانش علمی از رشد و رونق لازم باز می ماند و دغدغه و توان لازم برای حل مسائل و مشکلات دانش عمومی را از دست می دهد.

پاسخ سوالات متن درس یکم

* گفتگو کنید صفحه ۴

از بدو تولد آغاز می شود و تا پایان عمر ادامه دارد.

* بیشنیاد دهید صفحه ۷

تامین بودجه کافی برای تحقیقات بنیادی و کاربردی
آگاهی از مسایل حوزه علمی و پژوهشی کشور و تلاش در جهت رفع آن
ارتقای جایگاه نخبگان علوم انسانی و اجتماعی در مدیریت مراکز علمی کشور
ایجاد شرایط مناسب جهت شکل گیری اجتماعات علمی در داخل کشور
چاره اندیشی در مورد چالش خروج نخبگان از کشور
افزایش تعامل و ارتباط با مراکز معتبر علمی جهان
.... و

درس دوم: علوم اجتماعی

سوالات متن - پاسخ فعالیت ها

نگارش: دکتر مژده قربانعلی زاده

سرگروه علوم اجتماعی استان گیلان

مقدمه

صفحه ۹

۱- کلاس درس چگونه واقعیتی است؟

کلاس درس، هرچند از اجزا و عناصری مانند اتاق، میزها، صندلی‌ها، دانش آموزان و معلم تشکیل شده اما خود، واقعیتی بیشتر از این اجزا است که بر همه این عناصر تأثیر می‌گذارد.

۲- بین محیط‌های اجتماعی و کنش افراد چه ارتباطی وجود دارد؟

همه ما، تأثیر اجتماعی مثل کلاس، محله، خانواده، روستا، شهر، کشور و جهانی را که در آن زندگی می‌کنیم بر رفتار خودمان احساس می‌کنیم و در مقابل، کم و بیش متوجه تأثیر کنش‌های خودمان بر ایجاد، تداوم و تغییر این اجتماعات نیز هستیم.

۳- علوم اجتماعی را تعریف کنید؟

به دانش‌هایی گفته می‌شود که اجتماعات انسانی و چگونگی اثرگذاری آنها بر کنش‌ها و شیوه زندگی ما و همچنین اثربرداری آنها از کنش‌ها و شیوه زندگی ما را به روش علمی مطالعه می‌کنند.

فواید علوم اجتماعی

صفحه ۱۰

۴- یکی از شیوه‌های درک فواید علوم اجتماعی چیست؟

از طریق مقایسه علوم طبیعی و علوم اجتماعی

۵- موضوع مطالعه علوم طبیعی چیست؟

جهان طبیعی و پدیده‌های آن را مطالعه می‌کند.

۶- فواید علوم طبیعی را بنویسید.

این علوم با شناخت طبیعت و قوانین آن، به انسان قدرت پیش‌بینی حوادث طبیعی و پیشگیری از آنها را می‌دهند و به او دراستفاده از طبیعت کمک می‌کنند. علوم طبیعی و فناوری حاصل از آنها، ابزار بهره‌مندی انسان از طبیعت و همچنین وسیله غلبه او بر محدودیت‌های طبیعی اند.

۷- فواید علوم اجتماعی را بنویسید.

الف) به انسان‌ها امکان می‌دهند که آثار و پیامدهای پدیده‌های اجتماعی را پیش‌بینی کنند

ب) دانشمندان علوم اجتماعی تلاش می‌کنند نظم و قواعد جهان اجتماعی را کشف کنند. آنها با کشف این قواعد می‌توانند تأثیر اجتماعات بر زندگی ما را توضیح دهند. ما با شناخت قواعد زندگی در خانواده، کلاس، شهر، محله، کشور و دیگر اجتماعات، هم از فرصت‌های آنها برخوردار می‌شویم و هم از آسیب‌های احتمالی زندگی در اجتماعات مختلف در امان می‌مانیم.

پ) علوم اجتماعی زمینه فهم متقابل انسان‌ها و جوامع مختلف از یکدیگر را فراهم می‌سازند و به افزایش همدلی و همراهی انسان‌ها کمک می‌کنند.

ت) علوم اجتماعی، ظرفیت داوری درباره ارزش ها و هنجارهای اجتماعی و نقد و اصلاح آنها را دارند. علوم اجتماعی با داوری درباره پدیده های اجتماعی و انتقاد از آنها، فرصت موضع گیری اجتماعی مناسب و صحیح را برای دانشمندان فراهم می آورند
ث) علوم اجتماعی ظرفیت داوری درباره علوم طبیعی و فناوری حاصل از آن را هم دارند. علوم اجتماعی، درباره فرصت ها و محدودیت های فناوری به انسان ها آگاهی می دهند و به آنها کمک می کنند، از طبیعت و علوم طبیعی به شیوه صحیح استفاده کنند.

۸- قدرت پیش بینی در علوم اجتماعی چه تفاوتی با علوم طبیعی دارد؟

به سبب آگاهانه و ارادی بودن کنش ها و سایر پدیده های اجتماعی و تنوع آنها، پیش بینی در علوم اجتماعی پیچیده تر از علوم طبیعی است.

۹- کشف نظم و قواعد زندگی اجتماعی توسط دانشمندان علوم اجتماعی چه فایده ای دارد؟

آنها با کشف این قواعد می توانند تأثیر اجتماعات بر زندگی ما را توضیح دهند. ما با شناخت قواعد زندگی در خانواده، کلاس، شهر، محله، کشور و دیگر اجتماعات، هم از فرصت های آنها برخوردار می شویم و هم از آسیب های احتمالی زندگی در اجتماعات مختلف در امان میمانیم.

صفحه ۱۱

۱۰- ظرفیت داوری درباره ارزش ها و هنجارهای اجتماعی و نقد آن ها توسط علوم اجتماعی چه فایده ای دارد؟
علوم اجتماعی با داوری درباره پدیده های اجتماعی و انتقاد از آنها، فرصت موضع گیری اجتماعی مناسب و صحیح را برای دانشمندان فراهم می آورند.

۱۱- علوم اجتماعی چگونه به داوری درباره علوم طبیعی و فناوری های حاصل از آن می پردازد؟

اجتماعی، درباره فرصت ها و محدودیت های فناوری به انسان ها آگاهی می دهند و به آنها کمک می کنند، از طبیعت و علوم طبیعی به شیوه صحیح استفاده کنند.

۱۲- چرا علوم اجتماعی از اهمیت بیشتری نسبت به علوم طبیعی برخوردارند؟

زیرا علوم اجتماعی ظرفیت داوری درباره علوم طبیعی و فناوری حاصل از آن را هم دارند. علوم اجتماعی، درباره فرصت ها و محدودیت های فناوری به انسان ها آگاهی می دهند و به آنها کمک می کنند، از طبیعت و علوم طبیعی به شیوه صحیح استفاده کنند. از این رو، علوم اجتماعی نسبت به علوم طبیعی از اهمیت بیشتری برخوردارند.

۱۳- کدام فواید در علوم اجتماعی وجود دارد که علوم طبیعی از آن برخوردار نبیستند؟

الف) علوم اجتماعی زمینه فهم متقابل انسان ها و جوامع مختلف از یکدیگر را فراهم می سازند و به افزایش همدلی و همراهی انسان ها کمک می کنند.

ب) علوم اجتماعی، ظرفیت داوری درباره ارزش ها و هنجارهای اجتماعی و نقد و اصلاح آنها را دارند. علوم اجتماعی با داوری درباره پدیده های اجتماعی و انتقاد از آنها، فرصت موضع گیری اجتماعی مناسب و صحیح را برای دانشمندان فراهم می آورند
پ) علوم اجتماعی ظرفیت داوری درباره علوم طبیعی و فناوری حاصل از آن را هم دارند. علوم اجتماعی، درباره فرصت ها و محدودیت های فناوری به انسان ها آگاهی می دهند و به آنها کمک می کنند، از طبیعت و علوم طبیعی به شیوه صحیح استفاده کنند.

شاخه های علوم اجتماعی

صفحه ۱۲

۱۴- موضوع مطالعه علوم اجتماعی چیست؟

علوم اجتماعی، کنش های اجتماعی و پیامدهای آن؛ یعنی پدیده های اجتماعی را مطالعه می کنند.

۱۵- چرا شاخه ها و دانش های اجتماعی متفاوتی پدید آمده است؟

کنش‌های اجتماعی، ابعاد و انواع مختلفی دارند. برای بررسی و مطالعه این انواع و ابعاد، دانش‌های مختلفی به وجود آمده است؛ یعنی همان طور که بدن انسان اعضای مختلفی دارد و تخصص‌های گوناگونی درباره آن پدید آمده است، زندگی اجتماعی انسان نیز به دلیل اینکه ابعاد مختلف اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و ... دارد، شاخه‌ها و دانش‌های اجتماعی متفاوتی را پدید آورده است.

۱۶- چند نمونه از رشته‌هایی که پدیده‌های اجتماعی را مطالعه می‌کنند (شاخه‌های علوم اجتماعی) را نام ببرید.
اقتصاد، حقوق، سیاست، تاریخ، استان‌شناسی، ارتباطات، مردم‌شناسی، جامعه‌شناسی، جمعیت‌شناسی، زبان‌شناسی، مدیریت، روان‌شناسی اجتماعی و جغرافیای انسانی

صفحه ۱۳

جامعه‌شناسی

- ۱۷- جامعه‌شناسی یکی از شاخه‌های است؟ علوم اجتماعی
- ۱۸- جامعه‌شناسی را تعریف کنید؟ برخی جامعه‌شناسان، جامعه‌شناسی را علم شناخت «کنش اجتماعی» و بعضی آن را علم شناخت «ساختار اجتماعی» دانسته‌اند.
- ۱۹- منظور از جامعه‌شناسی خود چیست؟
کنش اجتماعی و سایر پدیده‌های اجتماعی خود را بررسی و مطالعه می‌کند.
- ۲۰- منظور از جامعه‌شناسی کلان چیست؟
ساختار اجتماعی و سایر پدیده‌های اجتماعی کلان را بررسی و مطالعه می‌کند.
- ۲۱- چه ارتباطی بین جامعه‌شناسی خود و کلان وجود دارد؟
جامعه‌شناسی خود و کلان نیازمند به هم و مکمل یکدیگرند.

صفحه ۱۴

- ۲۲- در جامعه‌شناسی بر اساس کدام ملاک، رویکردهای مختلفی شکل گرفته است؟
دوری و نزدیکی به علوم طبیعی
- ۲۳- سه رویکرد اصلی جامعه‌شناسی را نام ببرید.
پوزیتیویستی- تفهیمی- انتقادی

جامعه‌شناسی پوزیتیویستی

- ۲۴- چرا کنت، ابتدا نام فیزیک اجتماعی را برای جامعه‌شناسی انتخاب کرد؟
جامعه‌شناسی در آغاز شکل‌گیری خود در قرن نوزدهم میلادی سعی کرد به علوم طبیعی به ویژه علم فیزیک تزدیک شود. به همین دلیل آگوست کنت، بنیان‌گذار جامعه‌شناسی، ابتدا نام فیزیک اجتماعی را برای این رشته برگزید.
- ۲۵- بنیان‌گذار جامعه‌شناسی چه کسی است؟ ابتدا آن را چه نامید؟
اگوست کنت- فیزیک اجتماعی
- ۲۶- کدام عامل، برخی جامعه‌شناسان را علاقه‌مند کرد که جامعه‌شناسی را به علوم طبیعی نزدیک و شبیه نمایند؟
موفقیت‌های بی‌سابقه علوم طبیعی
- ۲۷- در کدام رویکرد، جامعه‌شناسی در زمرة دانش‌های ابزاری قرار می‌گیرد؟ پوزیتیویستی
- ۲۸- منظور از جامعه‌شناسی پوزیتیویستی چیست؟

موفقیت‌های بی‌سابقه علوم طبیعی، برخی جامعه شناسان این دوره را علاقه مند کرده بود که جامعه شناسی را هر چه بیشتر به علوم طبیعی نزدیک و شبیه نمایند. این رویکرد که جامعه شناسی را در زمرة دانش‌های ابزاری قرار می‌دهد، با نام جامعه شناسی پوزیتیویستی شناخته می‌شود.

۲۹- ویژگی‌های جامعه شناسی پوزیتیویستی را ذکر کنید.

(الف) در جامعه شناسی پوزیتیویستی، پدیده‌های اجتماعی مانند پدیده‌های طبیعی دانسته می‌شوند و جامعه همانند طبیعت در نظر گرفته می‌شود. بنابراین روش مطالعه آنها نیز یکسان دانسته می‌شود.

(ب) در این رویکرد روش مطالعه جامعه همان روشی که در مطالعه طبیعت به کار گرفته می‌شود، یعنی روش حسی و تجربی است.

(پ) همان طور که علوم طبیعی با شناخت نظم موجود در طبیعت، امکان پیش‌بینی، پیشگیری و کنترل طبیعت را برای انسان‌ها فراهم می‌کند، جامعه شناسی نیز با شناخت نظم اجتماعی، به انسان‌ها قدرت پیش‌بینی، پیشگیری و کنترل جامعه را می‌دهد.

۳۰- در جامعه شناسی پوزیتیویستی از کدام روش در مطالعه جامعه استفاده می‌شود؟ حسی و تجربی

جامعه شناسی تفہمی-تفسیری

صفحه ۱۵

۳۱- در قرن ۱۹ میلادی؛ کدام متفکران اجتماعی مدعی شدند که انسان‌ها مانند موجودات طبیعی نیستند و پدیده‌های اجتماعی نیز با پدیده‌های طبیعی متفاوت‌اند؟

ویلهلم دیلتای-ماکس وبر

۳۲- ویلهلم دیلتای و ماکس وبر را در مقایسه جهان اجتماعی و طبیعی چه ادعایی داشتند؟

مدعی شدند هر چند جهان اجتماعی همانند جهان طبیعی، نظم و قواعد خاصی دارد اما انسان‌ها مانند موجودات طبیعی نیستند و پدیده‌های اجتماعی نیز با پدیده‌های طبیعی تفاوت دارند.

۳۳- منظور از جامعه شناسی تفہمی چیست؟

وبر معتقد بود کنش اجتماعی معنادار است و پدیده‌های معنادار را نمی‌توان همانند پدیده‌های طبیعی از طریق حواس مطالعه کرد، بلکه باید معنای آنها را فهمید. این رویکرد در جامعه شناسی به جامعه شناسی تفہمی مشهور شد.

۳۴- رویکرد کدام متفکر اجتماعی به جامعه شناسی تفہمی مشهور شد؟ ماکس وبر

۳۵- کدام متفکر اجتماعی معتقد بود کنش‌های اجتماعی معنادار است؟ ماکس وبر

۳۶- برای معنادار بودن کنش‌های اجتماعی یک مثال ذکر کنید؟

بوق زدن یک کنش انسانی است. شما از ویژگی‌های بیرونی و قابل مشاهده بوق، مانند طول موج و فرکانس، معنای آن را نمی‌فهمید اما بوق‌ها علی رغم ظاهر یکسان، در موقعیت‌های مختلف، معانی متفاوتی دارند. بوق زدن می‌تواند به معنی سلام کردن، تشکر کردن، هشدار دادن، شادی کردن، اعتراض کردن و ... باشد. شما زمانی می‌توانید بوق زدن دیگری را درک کنید و به آن پاسخ مناسب بدھید که معنایش را بفهمید.

۳۷- ماکس وبر، بر کدام روش را به عنوان روش ویژه علوم اجتماعی تاکید داشت؟ روش تفہمی

۳۸- دیدگاه ماکس وبر را در مورد روش در علوم اجتماعی شرح دهید.

ویر بر «روش تفہمی» به عنوان روش ویژه علوم اجتماعی تأکید می کرد اما همچنان علم را به علم تجربی محدود می دانست و معتقد بود، آنچه جامعه شناسان می گویند، باید با روش تجربی اثبات شود، و گرنه ارزش علمی ندارد.

۳۹- ماکس ویر در مورد داوری آرمان‌ها و ارزش‌های اجتماعی چه دیدگاهی داشت؟

از نظر ویر جامعه شناس فقط می تواند آرمان‌ها و ارزش‌های اجتماعی را توصیف کند اما نمی تواند درباره این آرمان‌ها و ارزش‌های داوری علمی کند، چون روش تجربی توان و ظرفیت داوری علمی ندارد.

۴۰- یک مثال ذکر کنید که دیدگاه ویر را در مورد ناتوانی جامعه شناسی در داوری آرمان‌ها و ارزش‌های اجتماعی نشان دهد؟

مثلاً جامعه شناس می تواند برای مدتی با اعضای یک گروه سیاسی زندگی کند و از این راه عقاید و ارزش‌های آنها را توصیف و درک کند، اما نمی تواند درباره درست یا غلط بودن این عقاید و ارزش‌های داوری کند و به نقد یا اصلاح آنها پردازد.

۴۱- چرا ماکس ویر معتقد بود جامعه شناس نمی تواند درباره آرمان‌ها و ارزش‌های اجتماعی داوری علمی نماید؟

الف) چون آن چه جامعه شناسان می گویند، باید با روش تجربی اثبات شود، و گرنه ارزش علمی ندارد. روش تجربی نیز توان و ظرفیت داوری علمی ندارد.

ب) زیرا از نظر ویر با این کار(داوری و نقد) جامعه شناس از دایره علم خارج می شود یا به نام علم، کار غیر علمی می کند.

جامعه شناسی انتقادی

صفحه ۱۶

۴۲- جامعه شناسی انتقادی چه زمانی پدید آمد؟ قرن بیستم

نکته: جامعه شناسی پوزیتیویستی و جامعه شناسی تفہمی در قرن ۱۹ پدید آمدند.

۴۳- منظور از جامعه شناسی انتقادی چیست؟

نوع جدیدی از جامعه شناسی به نام جامعه شناسی انتقادی «» در قرن بیست پدید آمد. جامعه شناسی انتقادی بیشتر از جامعه شناسی تفہمی از علوم طبیعی فاصله گرفت. جامعه شناسان انتقادی علاوه بر روش‌های تجربی و تفہمی، روش‌های دیگری را نیز به رسمیت می شناسند. همین روش‌ها به آنها امکان می دهد که درباره ارزش‌ها و هنجارها داوری کنند و برای عبور از وضعیت موجود به سوی وضعیت مطلوب، راه حل‌هایی ارائه کنند. مهم ترین هدف جامعه شناسان انتقادی، نقد وضعیت موجود جامعه برای رسیدن به یک وضعیت مطلوب تر است. جامعه شناسی انتقادی، دو رویکرد قبلی جامعه شناسی؛ یعنی جامعه شناسی پوزیتیویستی و تفہمی را محافظه کار می داند؛ زیرا آن رویکردها نمی توانند درباره ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی داوری کنند و به شرایط موجود تن می دهند.

۴۴- کدام یک از سه رویکرد جامعه شناسی، داوری ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی را می پذیرند؟

جامعه شناسی انتقادی

۴۵- چرا جامعه شناسی انتقادی امکان داوری ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی را دارند؟

جامعه شناسان انتقادی علاوه بر روش‌های تجربی و تفہمی، روش‌های دیگری را نیز به رسمیت می شناسند. همین روش‌ها به آنها امکان می دهد که درباره ارزش‌ها و هنجارها داوری کنند.

۴۶- مهم ترین هدف جامعه شناسان انتقادی چیست؟

نقد وضعیت موجود جامعه برای رسیدن به یک وضعیت مطلوب تر

۴۷- جامعه شناسی انتقادی کدام رویکردهای جامعه شناسی را محافظه کار می دانند؟ علت را توضیح دهید.

جامعه شناسی پوزیتیویستی و تفہمی

زیرا این رویکردها نمی توانند درباره ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی داوری کنند و به شرایط موجود تن می دهند.

پاسخ سوالات متن درس دوم

❖ گفتگو کنید صفحه ۱۲

پیامد مساله اول: درک ناقص از حوزه مدیریتی خود، برنامه ریزی ناسازگار با نیازهای کشور در آن حوزه، هدر رفتن منابع، عدم تحقق اهداف، تاثیر منفی بر نخبگان دانش آموخته علوم انسانی

پیامد مساله دوم: از دست رفتن قوه ابتکار و خلاقیت- تاثیر منفی بر سلامت روانی و اجتماعی- ایجاد مسائل اجتماعی جدید- اتلاف سرمایه های انسانی

❖ تأمل کنید صفحه ۱۳

ملک دیگر برای مقایسه رشته های علمی : معیار فایده مندی

❖ مقایسه کنید صفحه ۱۶

جامعه شناسی انتقادی	جامعه شناسی تفهمی	جامعه شناسی پژوهیستی	نوع معیار
کنش های اجتماعی و معانی آن ها	کنش های اجتماعی و معانی آن ها	پدیده های اجتماعی مانند پدیده های طبیعی	چه چیزی را مطالعه می کند؟
حسی و تجربی- تفہمی- سایر روش ها	حسی و تجربی به همراه رویکرد تفہمی	حسی و تجربی	چگونه مطالعه می کند؟
داوری ارزشی- نقد وضعیت موجود- تغییر به سمت وضعیت مطلوب	پیش بینی و کنترل پدیده های اجتماعی	پیش بینی و کنترل پدیده های اجتماعی	چه هدفی را دنبال می کند؟

درس سوم: نظم اجتماعی

سوالات متن - پاسخ فعالیت ها

نگارش: دکتر مژده قربانعلی زاده

سرگروه علوم اجتماعی استان گیلان

قواعد اجتماعی

صفحه ۲۰

۱- چرا ما بی نظمی را بیشتر می بینیم و نظم را مشاهده نمی کنیم؟

زیرا به نظم عادت کرده ایم.

۲- در مثال ورزشگاه چه نظم هایی وجود دارد که افراد به آن توجه نمی کنند؟

در روز برگزاری شهرآورده، وسائل تقلیلی عمومی برای رسیدن به ورزشگاه وجود دارد، پلیس در خیابان ها حضور دارد، هنگام ورود به ورزشگاه، نیروی انتظامی تماشاچیان را بازرسی می کند، همه بازیکنان به موقع در زمین بازی حاضر می شوند، بازی سر ساعت معین شروع می شود، بازی طبق قواعد از پیش تعیین شده انجام می شود و ...

۳- مثال هایی ذکر کنید که نشان دهد در زندگی روزمره بی نظمی بیشتر از نظم به چشم می آید؟

دانش آموزی که دیر به مدرسه می رسد یا تکالیف خود را به موقع انجام نمی دهد، راننده ای که در شانه خاکی جاده رانندگی می کند یا سبقت غیرمجاز می گیرد، کارمند بانکی که در پرداخت وام، آشنایان و بستگان خود را در اولویت قرار می دهد، پزشکی که بیماران خود را در مطب منتظر می گذارد و ... بیشتر به چشم می آیند در حالی که نظم ها از نظر ما پنهان هستند. و کمتر به چشم می آیند؛ مثلاً دانش آموزان اغلب به موقع در مدرسه حاضر می شوند، مردم معمولاً قواعد راهنمایی و رانندگی را رعایت می کنند و ...

۴- کدام عامل باعث می شود که قادر به مشاهده نظم نباشیم؟ عادت کردن به آن

۵- جامعه شناسان برای شناخت نظم از چه روشی استفاده می کنند؟

از امور آشنا و مأнос آشنازی زدایی می کنند.

۶- منظور از آشنازی زدایی چیست؟

يعني از دید یک فرد غریبه به موضوعات آشنا و روزمره اطراف خود نگاه می کنند و در کنار بی نظمی، نظم را می شناسند.

صفحه ۲۱

۷- در زندگی ما انسان ها نظم های پنهان و شگفت انگیزی وجود دارد که با هنر..... از امر مأнос، می توان آنها را کشف کرد. آشنازی زدایی

۸- نظم اجتماعی چگونه برقرار می شود؟

نظم اجتماعی درنتیجه قواعدی برقرار می شود که ما انسان ها برای با هم زندگی کردن پذیرفته ایم.

۹- مفهوم «نظم» به چه معناست؟

نظم یعنی قرار گرفتن هر پدیده در جای خود. جای پدیده ها را همین قواعد تعیین می کنند.

۱۰- نظم اجتماعی چه فوایدی دارد؟

نظم اجتماعی پیش بینی رفتار دیگران و همکاری با آنها را امکان پذیر می نماید؛ باعث می شود که شما بدانید، می توانید چه توقعات و انتظاراتی از دیگران داشته باشید و اتفاقات غیرمنتظره، شما را از همکاری با دیگران باز ندارند.

۱۱- یک نمونه مثال بزنید که کارکرد نظم اجتماعی را نشان دهد.

ما اغلب می‌دانیم که باید از راننده تاکسی، پلیس، پزشک، همسایه یا دوست انتظار چه رفتارهایی را داشته باشیم و در مواجهه با آنها چگونه رفتار کنیم. گرچه ممکن است گاهی دانسته‌هایمان غلط از آب درآیند، دیگران مطابق انتظارات رفتار نکنند و حوادثی خلاف قواعد رخ دهند.

- ۱۲- آیا پیش‌بینی رفتار دیگران بر مبنای قواعد اجتماعی همواره صحیح خواهد بود؟
خیر. ممکن است گاهی دانسته‌هایمان غلط از آب درآیند، دیگران مطابق انتظارات رفتار نکنند و حوادثی خلاف قواعد رخ دهند.
- صفحه ۲۴

- ۱۳- جامعه شناسان در شناختن نظم اجتماعی به کدام پرسش‌ها توجه می‌کنند؟
قواعد و هنجارهای باهم زندگی کردن چگونه به وجود می‌آیند؟ چگونه دوام می‌آورند؟ چگونه تغییر می‌کنند؟

نظم اجتماعی

۱۴- ارتباط ما با یکدیگر را امکان پذیر می‌سازند و سامان می‌دهند، کنش‌های ما را برای یکدیگر فابل پیش‌بینی می‌کنند و امکان مشارکت ما را در زندگی اجتماعی را فراهم می‌آورند. قواعد اجتماعی

۱۵- پرسش‌هایی نظیر «قواعد اقتصادی چگونه با قواعد زندگی خانوادگی یا قواعد سیاسی هماهنگ می‌شود» به کدام مفهوم اشاره می‌کند؟ مفهوم ساختار اجتماعی

۱۶- منظور از ساختار اجتماعی چیست؟

ارتباط میان پدیده‌های اجتماعی، ساختار اجتماعی نامیده می‌شود. ساختار اجتماعی چگونگی رابطه و پیوند میان پدیده‌های اجتماعی مختلف است.

۱۷- ساختار اجتماعی در کدام گروه‌ها بهتر قابل مشاهده می‌شود؟ گروه‌های رسمی مانند سازمان‌ها

۱۸- ساختار اجتماعی در «سازمان‌ها» به چه معناست؟

در هر سازمانی حقوق و تکاليف مربوط به هر نقش، چگونگی روابط میان اعضا و مشخص است.

۱۹- یک ساختار اجتماعی مثال بزنید؟

ساختار نیروی دریایی

صفحه ۲۴

۲۰- «نظم اجتماعی» چیست؟

نظم اجتماعی یک ساختار اجتماعی پویاست. اگر ساختار اجتماعی را به خودرویی تشبيه کنیم که در یک جا پارک شده، نظام اجتماعی همان خودرو است که روشن شده و در حرکت است.

۲۱- پویا بودن نظام اجتماعی به چه معناست؟ مثال بزنید.

منظور از پویا بودن نظام اجتماعی این است که بخش‌های مختلف آن بر یکدیگر اثر می‌گذارند و از یکدیگر اثر می‌پذیرند. نظام اجتماعی هم می‌تواند در خود تغییراتی به وجود آورد، و هم می‌تواند در محیط خود تغییراتی ایجاد کند.

۲۲- یک نمونه مثال بزنید یک نظام اجتماعی در محیط تغییر ایجاد می‌کند؟

برداشت روزافزون از متابع تجدید ناپذیر، از جمله تغییراتی است که یک نظام اجتماعی در محیط ایجاد می‌کند.

۲۳- یک نمونه مثال بزنید یک نظام در خود تغییر ایجاد می‌کند؟

رشد جمعیت نیز از جمله تغییراتی است که یک نظام در خود ایجاد می‌کند.

۲۴- چرا یک نظام اجتماعی به تغییر اقدام می‌کند؟

نظام اجتماعی همانند یک موجود زنده تلاش می‌کند با تغییر در خود و محیط، نیازهای خود را تأمین کند و خود را در بلند مدت حفظ نماید.

جامعه شناسی پوزیتیویستی

صفحه ۲۶

۲۵- آیا جامعه یک موجود زنده است؟

جامعه را می‌توان به یک موجود زنده تشبیه کرد ولی باید به این نکته توجه داشت که جامعه یک موجود زنده نیست، بلکه تشبیه یک موجود زنده است.

۲۶- مثال هایی ذکر کنید که چگونگی استفاده دانشمندان علوم طبیعی از نظم و قواعد جهان طبیعی را نشان دهد.
ما از خودرو استفاده می‌کنیم اما از چگونگی عملکرد اجزاء آن و نظم میان آنها اطلاع دقیقی نداریم در حالی که دانشمندان با فعالیت‌های علمی، نظم و ترتیب میان این اجزا را شناخته و سپس کنترل کرده اند تا بتوانند از آن در ساخت خودرو استفاده نمایند. علاوه بر این، آنها تلاش می‌کنند، با استفاده از فرمول‌های ریاضی و آزمایش‌های تجربی، اجزای خودرو را به شکل بهتری کنار هم قرار دهند و نظم کامل تری را میان آنها برقرار نمایند تا خودروی بهتری بسازند.

دانشمندان سایر علوم مانند پزشکی و زیست شناسی نیز همین گونه عمل می‌کنند. آنها با شناخت قواعد حاکم بر بدن، به پیشگیری از بیماری‌ها و درمان آنها می‌پردازند.

۲۷- موفقیت دانشمندان علوم طبیعی، چه تأثیری بر جامعه شناسان گذاشت؟

عده‌ای از جامعه شناسان علاقه مند شدند تا شباهت‌های جامعه و پدیده‌های همچون ماشین و بدن انسان را برجسته کنند و نظم جامعه را همانند نظم میان اعضای بدن یا اجزاء ماشین بدانند.

۲۸- جامعه شناسی پوزیتیویستی چه تصویری از جامعه و نظم اجتماعی داشتند؟

الف) شباهت‌های جامعه و پدیده‌های همچون ماشین و بدن انسان را برجسته می‌کنند.
ب) نظم جامعه را همانند نظم میان اعضای بدن یا اجزاء ماشین می‌دانند.

پ) جوامع از انسان‌ها، نهادها، سازمان‌ها، ساختمان‌ها، خیابان‌ها، خودروها و بسیاری از عناصر دیگر تشکیل شده اند که با نظمی خاص در کنار هم قرار گرفته اند، همان‌طور که بدن و ماشین از اجزایی تشکیل شده اند که با نظمی خاص در کنار هم قرار گرفته اند.

۲۹- کدام عامل، برخی جامعه شناسان را علاقه مند کرد که جامعه شناسی را به علوم طبیعی نزدیک و شبیه نمایند؟
موفقیت‌های بی سابقه علوم طبیعی

۳۰- در کدام رویکرد، جامعه شناسی در زمرة دانش‌های ابزاری قرار می‌گیرد؟ پوزیتیویستی

۳۱- الگوی جامعه شناسی پوزیتیویستی چیست؟ علوم طبیعی

۳۲- جامعه شناسی پوزیتیویستی از کدام روش استفاده می‌کند؟ روش‌های علوم طبیعی

۳۳- منظور از اینکه جامعه شناسی پوزیتیویستی الگو و روش خود را از علوم طبیعی می‌گیرد، چیست؟

جامعه شناسان پوزیتیویست معتقد بودند، همان‌طور که فرمول‌های فیزیک می‌توانند نظم میان اجزای یک خودرو را نشان دهند، جامعه شناسی نیز باید بتواند به فرمول‌هایی برای توضیح نظم اجتماعی دست پیدا کند و همان‌گونه که علوم طبیعی شناخت و کنترل طبیعت را برای ما ممکن ساخته است، جامعه شناسی نیز باید شناخت و کنترل جامعه و برقراری نظم اجتماعی را ممکن سازد.

صفحه ۲۸

۳۴- ویژگی قوانین طبیعی چیست؟

ماشین و بدن براساس قوانین طبیعی عمل می‌کنند. طبیعت بیرون و مستقل از ماست. ما آن را پیدید نیاورده ایم و قبل از ما وجود داشته است. تلاش ما برای شناخت قوانین طبیعت به هیچ وجه این قوانین را تغییر نمی‌دهد.

۳۵- انسان در مقابل قوانین طبیعی از چه اختیاری برخوردار است؟

ما فقط می‌توانیم این قوانین را بشناسیم، سپس با استفاده از علوم طبیعی و تا جایی که قوانین طبیعی به ما اجازه می‌دهند، در طبیعت و پدیده‌هایی مانند ماشین و بدن که بر اساس قوانین طبیعی عمل می‌کنند، تغییراتی ایجاد نماییم و آن پدیده‌ها را کنترل کنیم.

صفحه ۲۹

۳۶- در جامعه‌شناسی پوزیتیویستی منظور از اینکه «جامعه را همچون طبیعت تصور کنیم» چیست؟

یعنی آن را دستاوردي انساني نمي دانيم، يعني آن را واقعيتى بيرونی تصور کنیم که با قوانینی به استحکام قوانین طبیعت اداره می‌شود

۳۷- «تصور جامعه همچون طبیعت» در جامعه‌شناسی پوزیتیویستی، چه پیامدی برای ما دارد؟

الف) در آن صورت ما فقط می‌توانیم از دانش‌های ابزاری خود استفاده کنیم و جامعه و پدیده‌های اجتماعی را بشناسیم، اما قادر نخواهیم بود، تغییری پنیادین در جامعه به وجود آوریم.

ب) نظام اجتماعی بیرون و مستقل از ما خواهد بود و فقط باید خود را با آن تطبیق دهیم و سازگار کنیم.

پ) یکسان دانستن طبیعت و جامعه، انسان‌ها را به پیچ و مهره های نظم اجتماعی تقلیل می‌دهد.

۳۸- چرا «یکسان دانستن جامعه و طبیعت» در جامعه‌شناسی پوزیتیویستی قابل نقد است؟

زیرا این دیدگاه، انسان‌ها را به پیچ و مهره‌های نظم اجتماعی تقلیل می‌دهد، همچنین جامعه بر خلاف طبیعت، محصول و مخلوق کنش انسان‌ها است و بود و نبود آن، وابسته به انسان است.

۳۹- جامعه‌شناسی پوزیتیویستی در مورد انسان چه دیدگاهی دارد؟

جامعه‌شناسان پوزیتیویست که می‌خواستند انسان را بر جامعه مسلط کنند، او را مغلوب جامعه ساختند. انسان در دیدگاه پوزیتیویستی، صرفاً یک موجود طبیعی پیچیده تر از سایر موجودات طبیعی دانسته می‌شود.

۴۰- چرا رویکرد جامعه‌شناسی پوزیتیویستی در مورد «انسان» قابل نقد است؟

زیرا انسان‌ها با موجودات طبیعی، تفاوت‌های بنيادی دارند.

۴۱- جامعه‌شناسی پوزیتیویستی در مورد تفاوت میان جوامع مختلف چه دیدگاهی دارد؟

جامعه‌شناسان پوزیتیویست، جامعه را نیز صرفاً یک پدیده طبیعی پیچیده می‌دانستند و تفاوت میان جوامع مختلف را تنها تفاوتی کمی می‌دیدند. از نظر آنها برخی جوامع از برخی دیگر پیچیده‌ترند، در رفع نیازهای خود تواناترند و به همین دلیل پیشرفت‌هه ترند.

۴۲- جامعه‌شناسی پوزیتیویستی در مورد پیشرفت جوامع چه دیدگاهی دارد؟

همه جوامع، مسیر یکسانی به سوی پیشرفت طی می‌کنند و از جوامع ساده به جوامع پیچیده تبدیل می‌شوند.

۴۳- چرا رویکرد جامعه‌شناسی پوزیتیویستی در مورد «پیشرفت جوامع» قابل نقد است؟

زیرا انسان‌ها می‌توانند جوامع و تاریخ‌های گوناگونی را پدید آورند.

پاسخ سوالات متن درس سوم

۲۲ هم اندیشی کنید صفحه ۲۲

الف) قانون گریزی یکی از مسائل اجتماعی جامعه ایران است که در سطوح مختلف (نظام اجتماعی-کنش اجتماعی) قابل مشاهده است. اگرچه نهادهای رسمی جامعه پذیری مانند آموزش و پژوهش به آموزش قانون گرایی توجه دارند اما این مساله به عوامل متعددی مرتبط است مانند: ضعف کنترل اجتماعی، بی اعتمادی اجتماعی، ناسازگاری قوانین، عملکرد نظام سیاسی و...

ب) ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی می‌توانند در قالب عرف، سنت، رسوم اجتماعی، مناسک و... نمودار شوند.

۲۵ گفتگو کنید صفحه ۲۵

میزان بیکاری و عوامل نام برده شده در فعالیت مانند میزان مهارت دانش آموختگان، رکود اقتصادی و ... قابل اندازه گیری هستند. در نتیجه می‌توان ارتباط آن‌ها را با روش‌های کمی و آماری مورد مطالعه قرار داد. اگر حالت‌های زیر را فرض بگیریم می‌توانیم ادعا کنیم بین پدیده‌ها هم تغییری وجود دارد: به طور مثال:

با کاهش رکود اقتصادی، میزان بیکاری کاهش یابد.

با افزایش واردات بی‌رویه، میزان بیکاری افزایش یابد.

با افزایش میزان دانش و مهارت دانش آموختگان، میزان بیکاری کاهش یابد.

نکته: هم تغییری به معنای همبستگی بین پدیده‌های اجتماعی است. به طور مثال اگر دو متغیر اجتماعی با هم افزایش یابند یا با هم کاهش یابند (همبستگی مستقیم) یا با افزایش یکی، دیگری کاهش یابد (همبستگی معکوس) می‌توان از هم تغییری صحبت کرد.

۳۰ تأمل کنید صفحه ۳۰

الف) انسان‌ها از قدرت تفکر و پیچیده ترین زبان ارتباطی بهره مند اند. کنش‌های انسانی آگاهانه، هدفدار، ارادی و معنادار است. بواسطه کنش اجتماعی، انسان‌ها پدیده‌های اجتماعی را ایجاد کردند. این ویژگی‌ها باعث تفاوت‌های بینیادی بین انسان‌ها و موجودات طبیعی می‌شوند در نتیجه، جوامع انسانی بر خلاف جهان موجودات طبیعی از تنوع و تفاوت زیاد برخوردار است و می‌تواند بوسیله انسان‌ها تغییر نماید.

ب) بله. روش‌های علوم طبیعی که محدود به روش حسی و تجربی است نمی‌تواند تمام ابعاد کنش اجتماعی انسان را مورد توجه قرار دهد. در نتیجه درک مفهوم نظم اجتماعی در جوامع انسانی، نیاز به مطالعه با روش‌های تحقیق متعدد (کمی و کیفی) دارد.

درس چهارم: کنش اجتماعی

سوالات متن - پاسخ فعالیت ها

نگارش: دکتر مژده قربانعلی زاده

سرگروه علوم اجتماعی استان گیلان

مقدمه

صفحه ۳۳

۱- مردم آمریلی در اواخر سال ۱۳۹۲ چگونه در برابر داعش ایستادند؟
می خواستند با تکیه بر ظرفیت های بومی و فرهنگی خود و برخلاف نظم و نظریات معمول در برابر ۲۰۰ هزار داعشی بایستند. آنها با کمترین نیرو و امکانات نظامی، ۸۰ روز مقاومت کردند تا اینکه در نهایت گروه های مقاومت عراق خود را به آمریلی رساندند و حصر آن شهر شکسته شد.

۲- الگوی مقاومت آمریلی چه بود؟

الگوی مقاومت آمریلی، نظامی نبود بلکه کاملاً فرهنگی بود.

۳- چرا انتشار خبر پیروزی آمریلی برای داعش بسیار گران تمام شد؟

زیرا دیگر شهرهای عراق با همین الگو، در برابر داعش ایستادند و سه سال بعد موصل آزاد شد.

۴- کدام نوع مبارزه از نظم مشخصی پیروی می کند؟ مبارزه نظامی

۵- منظور از جنگ های نامنظم چیست؟

جنگ های نامنظم مبتنی بر آگاهی فرهنگی و جغرافیایی سربازان محلی یک منطقه است که قادرند در موقعیت بومی خود، با امکانات محدود حتی در برابر تهاجم یک ارتش بزرگ نیز مقاومت کنند. سربازان جنگ های نامنظم معمولاً نقشه های از پیش برنامه ریزی شده را اجرا نمی کنند بلکه متناسب با موقعیت خاص جغرافیایی و فرهنگی خود عمل می کنند.

صفحه ۳۴

۶- اصطلاح «جنگ های نامنظم» را اولین بار چه کسی به کار بود؟ مصطفی چمران

۷- یک نمونه از جنگ های نامنظم نام ببرید. مقاومت مردم آمریلی

۸- در جنگ های نامنظم، افراد چگونه با نظم موجود مواجه می شوند؟

در جنگ های نامنظم افراد از نظم موجود پیروی نمی کنند بلکه از آن فراتر می روند و با ارزش ها و معانی پیوند می خورند. سربازان جنگ های نامنظم به سبب انگیزه های اخلاقی و آرمان های معنویشان، توانی فراتر از نظم موجود به دست می آورند.

صفحه ۳۴

خشش بنای جامعه

۹- خشش بنای جامعه چیست؟

کنش اجتماعی خشش بنای جامعه است و تمامی پدیده های اجتماعی خرد و کلان با کنش های اجتماعی پدید می آیند.

۱۰- ساختارهای اجتماعی چگونه شکل می گیرند؟

ساختارهای اجتماعی، هر چقدر هم جا افتاده و باسابقه باشند، با کنش های افراد به وجود آمده اند و برقرارند.

صفحه ۳۵

۱۱- یک نمونه مثال بزنید که کنش اجتماعی افراد باعث ایجاد مسائل اجتماعی در جامعه می شود؟

مثال اول: تاجری میان سال، وارد کننده لوازم خانگی است. او با اداره هایی مانند گمرک و دارایی سر و کار زیادی دارد و تلاش می کند، کار خود را در این اداره ها به ساده ترین و سریع ترین شکل ممکن، پیش ببرد. به همین دلیل با برخی مسئولان و کارکنان این اداره ها روابط دولتی برقرار کرده و گاهی به آنها هدایای ارزشمندی می دهد. البته از این امر چندان راضی نیست ولی آن را تنها راه پیشبرد کارهایش می داند. او معتقد است که کار در نظام اداری کشور فقط با پرداخت رشوه و برقراری رابطه، انجام می شود. (مسئله رشوه)

مثال دوم: منزل کارمند با سابقه یکی از اداره های دولتی شهر تهران تا اداره اش فاصله زیادی دارد. هر چند او می تواند با مترو یا اتوبوس تندرو به محل کار برود اما اغلب ترجیح می دهد از ماشین خود استفاده کند، چون تحمل معطلی و شلوغی را ندارد. او از ترافیک سنگین خیابان ها و آلودگی هوا شکایت دارد و معتقد است که مسئولان به درستی به وظایف خود عمل نمی کنند؛ برای همین، این مشکلات سال هاست که حل نشده باقی مانده اند. (مسئله ترافیک)

۱۲- نظام اداری محصول چیست؟

محصول کنش های مدیران، کارکنان، قانون گذاران و مراجعان است.

۱۳- یک نمونه مثال بزنید که کنش اجتماعی افراد می تواند در حل مسائل اجتماعی جامعه مؤثر باشد؟

مثال اول: آقای تاجر به عنوان یک وارد کننده کالا یا پرداخت کننده مالیات، فردی بیرون از این نظام اداری نیست بلکه خود، عضوی از آن است و همچنان که با اقداماتش می تواند در تداوم و ثبیت آن نقش داشته باشد، می تواند موجب تغییر و تحول در آن نیز بشود. او با برقراری روابط دولتی و پرداخت رشوه، خود به تداوم مشکلاتی که از آن گله مند است، کمک می کند. اگر از پرداخت رشوه برای پیشبرد کارش صرف نظر کند و دیگر همکارانش را هم از چنین کاری باز دارد، مسلمبا با موافع و دشواری هایی مواجه می شود اما به سهم خود برای اصلاح این ساختار تلاش کرده است و چه بسا به مرور در این تغییر، موفق شود.

مثال دوم: آقای کارمند نیز با استفاده از خودروی خود، در تداوم ترافیک شهری و آلودگی هوا سهیم است و اگر از وسائل حمل و نقل عمومی استفاده کند، می تواند در حل این مشکلات مؤثر باشد.

۱۴- چه ارتباطی بین «مسائل اجتماعی» و «کنش افراد» وجود دارد؟

مشکلات و مسائل اجتماعی، آن چنان که به نظر می رستند، بیرون از دلیله نفوذ و تأثیر افراد نیستند و این گونه نیست که فقط افراد خاصی، مثل مسئولان و مدیران، بتوانند بر آنها تأثیر بگذارند. همه ما از آنجا که عضوی از جامعه هستیم، با کنش های اجتماعی خود، در حفظ وضع موجود یا تغییر آن، اثرمی گذاریم اگر چه میزان تأثیرگذاری همه اعضای جامعه یکسان نیست و صاحبان برخی مشاغل و مسئولیت ها، نسبت به سایرین اثرگذاری بیشتری دارند.

صفحه ۳۶

۱۵- چه ارتباطی بین «زندگی اجتماعی انسان» و «نظم» وجود دارد؟

زندگی اجتماعی انسان و نظم، همزاد یکدیگرند اما انسان ها صرفاً مجریان نظم نیستند بلکه قادرند با توجه به آرمان ها و ارزش های خود، نظم اجتماعی را تغییر دهند و از مشکلات احتمالی ساختارهای اجتماعی بکاهند. به هر میزان که این آرمان ها و ارزش ها والاتر و انگیزه افراد برای تحقق بخشیدن به آنها قوی تر باشد، تغییر مهم تری ایجاد خواهد شد.

۱۶- چه عواملی موجب می شوند انسان ها تغییرات مهم تری ایجاد نمایند؟

به هر میزان که آرمان ها و ارزش ها والاتر و انگیزه افراد برای تحقق بخشیدن به آنها قوی تر باشد، تغییر مهم تری ایجاد خواهد شد.

۱۷- مثال هایی ذکر کنید که نشان دهد انسان ها می توانند با نظم موجود برخورد های متفاوت داشته باشند.

ممکن است تاجری که مثال زده ایم، مشکلات زیادی را تحمل کند اما برای حفظ منافع اقتصادی اش، انگیزه زیادی برای تغییر وضعیت موجود نداشته باشد یا کارمندی که درباره او سخن گفته ایم، با مشکلات شهری متعددی مواجه باشد اما برای حل

آنها هیچ اقدامی نکند. در مقابل، ممکن است عموم مردم چنان انگیزه‌ای پیدا کنند که آغازگر حل یک بحران جهانی شوند؛ همانطور که مقاومت مردم آمری، سرآغاز فروپاشی داعش شد.

صفحه ۳۷

۱۸- منظور از کنش اجتماعی چیست؟

فعالیت معناداری که با توجه به دیگری انجام می‌شود.

۱۹- آیا می‌توان کنش‌های انسان را با روش تجربی تحلیل کرد؟ چرا؟

خیر. انسان‌ها، برخلاف پدیده‌های طبیعی، آگاهانه عمل می‌کنند و عملشان معنادار است. آنها در شرایط گوناگون، رفتارهای متفاوتی از خود نشان می‌دهند. به همین دلیل کنش انسان را نمی‌توان فقط با روش تجربی تحلیل کرد، زیرا اگرچه حس و تجربه از ابزارهای مهم شناخت علمی هستند اما روش تجربی توان فهم معانی کنش انسان‌ها را ندارد.

۲۰- رویکرد پوزیتیویستی چه دیدگاهی نسبت به معنای کنش دارد؟

رویکرد پوزیتیویستی بر آنچه مشاهده می‌شود تمرکز می‌کند و اغلب معنای کنش و آنچه درون انسان می‌گذرد را نادیده می‌گیرد.

صفحه ۳۸

۲۱- نادیده گرفتن کنش در زندگی اجتماعی انسان‌ها چه پیامدهایی دارد؟ نام ببرید.

خلاقیت زدایی، ارزش زدایی، معنازدایی

۲۲- جامعه شناسان پوزیتیویستی چه دیدگاهی نسبت به مفهوم اراده و خلاقیت دارند؟

جامعه شناسان پوزیتیویستی با تأکید بیش از اندازه بر نظم اجتماعی و یکسان دانستن نظم اجتماعی و نظم طبیعی، اراده و خلاقیت انسان‌ها را نادیده می‌گیرند.

۲۳- تأکید افراطی بر نظم اجتماعی در رویکرد پوزیتیویستی چه پیامدی دارد؟

تأکید افراطی بر نظم اجتماعی به تدریج سبب می‌شود افراد بدون آنکه بدانند این نظم برای تحقق چه آرمان‌ها و ارزش‌هایی است، صرفا آن را رعایت کنند. به علاوه، این تأکید موجب سرکوب روحیه خلق انسان‌ها در بسیاری عرصه‌ها مانند هنر، ارتباط و اندیشه می‌شود.

۲۴- نمونه‌های از خلاقیت‌های انسانی نام ببرید که با فراتر رفتن از نظم موجود پدید می‌آیند؟

انقلاب‌های اجتماعی، اندیشه‌های جدید، شاهکارهای هنری و اختراعات بزرگ

۲۵- مفهوم خلاقیت زدایی که یکی از پیامدهای نادیده گرفتن کنش است، شرح دهید؟

کنش اجتماعی، ارادی است. اما جامعه شناسان پوزیتیویستی با تأکید بیش از اندازه بر نظم اجتماعی و یکسان دانستن نظم اجتماعی و نظم طبیعی، اراده و خلاقیت انسان‌ها را نادیده می‌گیرند. تأکید افراطی بر نظم اجتماعی به تدریج سبب می‌شود افراد بدون آنکه بدانند این نظم برای تحقق چه آرمان‌ها و ارزش‌هایی است، صرفا آن را رعایت کنند. به علاوه، این تأکید موجب سرکوب روحیه خلق انسان‌ها در بسیاری عرصه‌ها مانند هنر، ارتباط و اندیشه می‌شود. انقلاب‌های اجتماعی، اندیشه‌های جدید، شاهکارهای هنری و اختراقات بزرگ هنگامی پدید می‌آیند که انسان از نظم موجود گامی فراتر می‌گذارد

۲۶- تعبیر قفس آهنین از چیست؟ مaks وبر

۲۷- منظور وبر از قفس آهنین چیست؟

ماکس وبر از سلطه نظمی که گویا هدفی جدا از انسان‌ها و نیازهای واقعی آنها دارد، به قفس آهنین تعبیر می‌کند.

۲۸- مفهوم خلاقیت زدایی با نادیده گرفتن کدام ویژگی کنش ارتباط دارد؟ ارادی بودن

۲۹- مفهوم ارزش زدایی با نادیده گرفتن کدام ویژگی کنش ارتباط دارد؟ هدف دار بودن

۳۰- در کنش اجتماعی، آیا اهداف کنشگران قابل مشاهده هستند؟

برخی اهداف کنشگران قابل مشاهده اند ولی انسان‌ها اغلب در کنش‌هایشان به دنبال تحقق اهداف و ارزش‌هایی هستند که دیگران نمی‌توانند آنها را مشاهده کنند.

۳۱- آبا در جامعه شناسی پوزیتیویستی می توان ارزش ها را فهم کرد؟ چرا؟

خیر. در جامعه شناسی پوزیتیویستی ارزش بودن مهربانی و فدایکاری و ضد ارزش بودن کینه توزی و خودخواهی قابل فهم نیست؛ زیرا با استفاده از روش های تجربی نمی توان گفت که مهربانی یک فضیلت اخلاقی و کینه توزی یک رذیلت اخلاقی است.

صفحه ۳۹

۳۲- نادیده گرفتن ارزش ها در جامعه شناسی پوزیتیویستی چه پیامدی دارد؟

به سبب اینکه بسیاری از کنش های عاطفی، هنری، اخلاقی و مذهبی با رویکرد پوزیتیویستی قابل توضیح نیستند، کسانی که فقط روش های تجربی را معتبر می دانند، با انکار ارزش های عاطفی، اخلاقی، مذهبی و ... دچار اخلاق گریزی می شوند.

۳۳- مفهوم ارزش زدایی را به طور کامل توضیح دهید؟

کنش اجتماعی، هدف دار است. برخی اهداف کنشگران قابل مشاهده اند ولی انسان ها اغلب در کنش هایشان به دنبال تحقق اهداف و ارزش هایی هستند که دیگران نمی توانند آنها را مشاهده کنند. در جامعه شناسی پوزیتیویستی ارزش بودن مهربانی و فدایکاری و ضد ارزش بودن کینه توزی و خودخواهی قابل فهم نیست؛ زیرا با استفاده از روش های تجربی نمی توان گفت که مهربانی یک فضیلت اخلاقی و کینه توزی یک رذیلت اخلاقی است. به سبب اینکه بسیاری از کنش های عاطفی، هنری، اخلاقی و مذهبی با رویکرد پوزیتیویستی قابل توضیح نیستند، کسانی که فقط روش های تجربی را معتبر می دانند، با انکار ارزش های عاطفی، اخلاقی، مذهبی و ... دچار اخلاق گریزی می شوند.

۳۴- برای مفهوم ارزش زدایی در غرب مثال ذکر کنید؟

بزرگ ترین کشتار جهان در جنگ های جهانی اول و دوم، میان توسعه یافته ترین کشورها رخ داد و با فاجعه هیروشیما و ناکازاکی پایان یافت. تعداد کشته های دو جنگ جهانی را با تعداد کشته های حمله مغول به ایران بزرگ مقایسه کنید.

۳۵- جامعه شناسان پوزیتیویست، علل اعتیاد برخی جوانان و نوجوانان به اینترنت و بازی رایانه ای را چگونه توضیح می دهند؟

جامعه شناسان پوزیتیویست نشان داده اند که میان عواملی مانند میزان پرخاشگری، هیجان، خواب، وضعیت تحصیلات و تأمل با اعتیاد به اینترنت و بازی های رایانه ای رابطه وجود دارد.

۳۶- مفهوم معنا زدایی با نادیده گرفتن کدام ویژگی کنش ارتباط دارد؟ آگاهانه و ارادی بودن

۳۷- نادیده گرفتن معنای کنش (معنا زدایی) در جامعه شناسی پوزیتیویستی، چه پیامدی دارد؟

نادیده گرفتن معنای کنش، سبب شده است که، بیشتر مطالعات پوزیتیویستی به توصیف خصوصیات و رفتارهای قابل مشاهده ما محدود شوند.

۳۸- اگر اعتیاد برخی جوانان و نوجوانان به اینترنت و بازی رایانه ای را بر اساس تفسیر آن ها بررسی کنیم به چه نتیجه ای می رسیم؟

اگر تفسیرهای جوانان و نوجوانان را در نظر بگیریم، متوجه خواهیم شد که عامل اصلی گرایش این کاربران به اینترنت و بازی های رایانه ای، معنای استفاده از این ابزار است. بیشتر جوانان و نوجوانان استفاده هر چه بیشتر از آنها را به روز بودن، سرگرمی، هیجان، آزادی و توانایی معنا می کنند. این قبیل معانی و انگیزه ها، عوامل اصلی حضور افرادی جوانان و نوجوانان در فضاهای مجازی است.

صفحه ۴۰

۳۹- چگونه می توان انگیزه جوانان و نوجوانان (در استفاده از اینترنت و...) را فهم کرد؟

برای فهم انگیزه جوانان و نوجوانان نمی توان از روش های تجربی استفاده کرد، بلکه باید همدانه با جوانان همراه شد تا مسائل زندگی و آرزوهای آنها را فهمید و آنها را پاری داد.

۴۰- همراهی همدانه در جامعه شناسی به چه معناست؟

همراهی همدلانه به معنای تأیید کنشگران نیست، بلکه به معنای نگاه کردن به مسائل آنها از منظر خودشان و تلاش برای فهم آنهاست. ما در جهان اجتماعی با افراد آگاه سروکار داریم و لازم است با توجه به تفسیر آنها از خودشان، به فهم همدلانه رفتار آنها دست پیدا کنیم.

۴۱- مفهوم معنازدایی را به طور خلاصه شرح دهید.

کنش اجتماعی آگاهانه و معنادار است. اما جامعه شناسان پوزیتیویست در بررسی های خود به معنای کنش توجه نمی کنند. نادیده گرفتن معنای کنش، سبب شده است که، بیشتر مطالعات پوزیتیویستی به توصیف خصوصیات و رفتارهای قبل مشاهده ما محدود شوند.

صفحه ۴۱

۴۲- تاکید بیش از اندازه بر نظم اجتماعی چه پیامدی دارد؟

تاکید بیش از اندازه بر نظم اجتماعی به حذف اراده و خلاقیت، ارزش و اخلاق، آگاهی و معنا از زندگی اجتماعی می انجامد و شور زندگی را از انسان ها می گیرد.

۴۳- برای جلوگیری از پیامدهایی چون حذف خلاقیت، ارزش، اخلاق و... از زندگی اجتماعی، جامعه شناسان کدام مفهوم را مورد توجه قرار دادند؟ کنش اجتماعی

۴۴- تاکید بیش از اندازه بر نظم اجتماعی چه پیامدی دارد؟

تاکید بیش از اندازه بر نظم اجتماعی به حذف اراده و خلاقیت، ارزش و اخلاق، آگاهی و معنا از زندگی اجتماعی می انجامد و شور زندگی را از انسان ها می گیرد.

۴۵- نظریه پردازان کنش اجتماعی، مهم ترین ویژگی کنش را چه می دانند؟ آگاهی و معناداری

۴۶- نظریه پردازان کنش اجتماعی، زندگی اجتماعی را با تاکید بر و مطالعه می کنند. آگاهی - معنا

۴۷- نظریه پردازان کنش اجتماعی، نسبت به ویژگی های اراده و ارزش یک کنش اجتماعی چه دیدگاهی دارند؟ ویژگی های دیگر کنش، یعنی اراده و ارزش را مهم می دانند ولی آنها را برخاسته از آگاهی و تابع آن می بینند.

۴۸- کدام نگاه مسیر را برای عبور از جامعه شناسی پوزیتیویستی و روی آوردن به جامعه شناسی تفہمی- تفسیری هموار ساخت؟

نظریه پردازان کنش اجتماعی، آگاهی و معناداری را مهم ترین ویژگی کنش اجتماعی می دانند و زندگی اجتماعی انسان را با تاکید بر آگاهی و معنا، مطالعه می کنند. این جامعه شناسان، ویژگی های دیگر کنش، یعنی اراده و ارزش را مهم می دانند ولی آنها را برخاسته از آگاهی و تابع آن می بینند. همین نگاه مسیر را برای عبور از جامعه شناسی پوزیتیویستی و روی آوردن به جامعه شناسی تفہمی- تفسیری هموار ساخت.

پاسخ سوالات متن درس چهارم

❖ شرح دهید صفحه ۳۶

معنادار بودن	هدفدار بودن	ارادی بودن	آگاهانه بودن	ویژگی کنش کنش اجتماعی
کاشت سبزه به معنای استقبال از بهار و نوروز در هفت سین است و سبزه نماد سبزی و خرمی است.	فرد با هدف آماده شدن برای مراسم نوروز و تهیه سفره هفت سین، اقدام به کاشت سبزه می کند.	فرد با اراده خود سبزه را می کارد و می تواند با اراده خود آن را متوقف کند.	فرد با آگاهی اقدام به کاشت سبزه می کند و معنای آن را درک می کند.	کاشت سبزه برای نوروز
لباس سیاه در فرهنگ ایران به معنای اندوه و غم است.	فرد با هدف دلجویی و عرض تسلیت به مصیبت دیدگان لباس سیاه می پوشد.	فرد با اراده خود لباس سیاه را می پوشد و می تواند از این کار خودداری کند.	فرد آگاهانه تصمیم به پوشیدن لباس سیاه می گیرد و معنای آن را در اجتماع درک می کند.	پوشیدن لباس سیاه در مراسم تدفین

❖ مقایسه کنید صفحه ۴۱

انسان به مثابه شی: در روابط اجتماعی، منفعل تابع و مطیع است. قدرت ایجاد تغییر یا اعتراض ندارد. خود را با شرایط سازگار می کند. قادر به ایجاد خلاقیت، نوآوری و انعطاف نیست.

انسان به مثابه آگاهی و معنا: در روابط اجتماعی فعالته حضور دارد و مشارکت می کند. هنگامی که شرایط را نامساعد ببیند، دست به تغییر می زند. مفاهیم و معانی جدید خلق می کند.

درس پنجم: معنای زندگی

سوالات متن - پاسخ فعالیت ها

نگارش: دکتر مژده قربانعلی زاده

سرگروه علوم اجتماعی استان گیلان

پرسش از معنای زندگی

صفحه ۴۴

۱- نمونه سوال هایی را ذکر کنید که به پرسش از معنای زندگی مرتبط است.

- زندگی چیست و انسان ها با چه آرمان، انگیزه و دلیلی به زندگی ادامه می دهند؟

- انسان ها چه تفاوتی با یکدیگر دارند که برخی در زندگی خود امیدوارند و برخی احساس پوچی و بیهودگی می کنند و زندگی را تکراری و ملال آور می بینند؟

- چه چیزهایی زندگی را گوارا و شیرین می کند و چه عواملی آن را تلخ و ناگوار می سازد؟
معیار زنده بودن چیست؟

- آیا به صرف وجود عالمی چون نفس کشیدن، خوردن و رشد جسمانی می توان انسان را زنده دانست؟

- مرگ پایان زندگی است یا مرحله ای از مراحل زندگی انسان است؟ و...

۲- در جهان متعدد و در میان صاحب نظران علوم اجتماعی چه پرسش هایی درباره معنای زندگی مطرح بود؟
آیا زندگی معنادار است؟

- چه چیزی به زندگی، لذت ها و رنج های آن معنا می بخشند؟

- آیا زندگی معنای از پیش تعیین شده دارد یا انسان ها خود به زندگی خویش معنا می بخشند؟

- آیا انسان از معنای زندگی اشن آگاه است یا از آن غافل است؟

- آیا کنش های افراد، بیانگر معنای زندگی آنهاست؟

- آیا انسان به همه معانی مختلفی که می توان برای زندگی در نظر گرفت، گرایش یکسانی دارد یا بنا به سرشت خود، به برخی معانی زندگی گرایش بیشتری دارد و از برخی معانی متنفر و گریزان است؟ و

۳- مسئله درباره کل زندگی انسان و در مورد تمام پدیده های اجتماعی از جمله کنش ها مطرح است. معنا

۴- یکی از پرسش های مهم و کلیدی برای اندیشمندان علوم اجتماعی چیست؟

چگونه می توان معنای زندگی و معنای کنش انسان های دیگر را فهمید.

پژوهشی پدیده های انسانی و اجتماعی

صفحه ۴۵

۵- بررسی و مطالعه پدیده های انسانی و اجتماعی، چه زمانی به نتیجه گیری های غلط و اشتباه منجر می شود؟
زمانی که بدون توجه به عمق آنها بررسی صورت گیرد.

۶- یک مثال برای پدیده «شهادت طلبی» ذکر کنید.

در طول هشت سال جنگ تحمیلی عراق علیه ایران، صدها هزار نفر از رزمدمگان ایرانی جان خود را از دست دادند. بسیاری از این شهیدان، در سنین جوانی و نوجوانی، در شیرین ترین دوران عمر خود، به شهادت رسیدند. روایت ها و مستندات به جا

مانده از آن دوران، از آرزو و رقبت تنگاتنگ رزمندگان برای شهادت حکایت می‌کند. بسیاری از بازماندگان این دوران، زنده ماندن خود در جنگ و جاماندن از قافله همزمان شهیدشان را خسروانی بزرگ و مهم ترین حرث زندگیشان می‌دانند.

صفحه ۴۶

۷- برای پدیده «فدا کردن جان برای وطن» را شرح دهید.

در همه جنگ‌ها همیشه سربازانی بوده اند که با آگاهی کامل از احتمال کشته شدن پا به میدان جنگ گذاشته اند؛ این سربازان قطعاً انگیزه‌های مهمی مانند دفاع از وطن و پیروزی بر دشمن داشته اند. اما شاید نتوان به آسانی سربازانی را یافت که جان باختن در راهی که برگزیده اند را بخشی از کمال خود بدانند و آن را آرزو کنند.

۸- منظور از پدیده «خودکشی» چیست؟

خودکشی یک کنش غیرعادی است که از گرایش به مردن به جای زنده ماندن حکایت دارد. گرایشی که برخلاف طبیعت و سرشت انسان است.

۹- شیاهت پدیده‌های «شهادت طلبی»، «فدا کردن جان برای وطن» و «خودکشی» چیست؟

دست شستن از جان و زندگی در دنیا و استقبال از مرگ است.

۱۰- تفاوت پدیده‌های «شهادت طلبی»، «فدا کردن جان برای وطن» و «خودکشی» چیست؟

تفاوت آنها در معنای متفاوتشان است و دقیقاً همین معانی متفاوت، هویت آنها را تعیین می‌کند و از آنها سه پدیده مختلف می‌سازد.

۱۱- برخی از معانی پدیده «شهادت طلبی» را بنویسید.

شوق به حیات جاودانه، عشق به دیدار محبوب، دفاع از دین، مبارزه با ظلم، اقامه حق، مبارزه با باطل و...

۱۲- برخی از معانی پدیده «فدا کردن جان برای وطن» را بنویسید.

دفاع از غرور ملی، میهن دوستی، غلبه بر دشمن، کشورگشایی، هیجان و...

۱۳- برخی از معانی پدیده «خودکشی» را بنویسید.

رنج گریزی، احساس پوچی، فشارهای اقتصادی، بحران‌های اجتماعی، بحران معنویت و...

۱۴- چه عاملی جامعه شناسان، روان پژوهان، اقتصاددانان، حقوق دانان و حتی فیلسوفان را به مطالعه پدیده خودکشی و چاره اندیشی برای آن وا داشت؟

به این دلیل که پس از انقلاب صنعتی، مسئله خودکشی به شکل بی سابقه‌ای در جوامع صنعتی رواج پیدا کرد.

۱۵- آیا صاحب‌نظران علوم اجتماعی به پاسخ مشترکی در مورد چرا بی‌وقوع خودکشی دست یافتنند؟

پاسخ‌های صاحب نظران علوم مختلف به چرا بی‌وقوع خودکشی با یکدیگر متفاوت است، علاوه بر این اندیشمندان یک حوزه نیز در این باره نظرات متفاوت و حتی متعارضی ابراز کرده اند.

صفحه ۴۷

۱۶- عالی ذکر کنید که نظرات متفاوت صاحب‌نظران علوم اجتماعی را نسبت به پدیده خودکشی را نشان دهد.

برای مثال جامعه شناسانی که در تحلیل خودکشی به عوامل اقتصادی مانند فقر، کاهش رفاه عمومی و... توجه کرده اند، از سوی برخی دیگر از جامعه شناسان با این انتقاد روبه رو هستند که نرخ خودکشی در بعضی از کشورها با سطح رفاه عمومی بالا، بیشتر از برخی جوامع با سطح رفاه و شرایط اقتصادی پایین تر است.

۱۷- وجود نظریات متفاوت در علوم اجتماعی نشان دهنده چیست؟

وجود نظریات متفاوت، نشانه پیچیدگی و عمق پدیده‌های اجتماعی و البته دشواری فهم آنهاست.

۱۸- چه نوع رویکردهایی پیچیدگی و عمق پدیده ها را نادیده می گیرند و از پدیده های اجتماعی و انسانی هویت زدایی می کنند؟

رویکردهایی که به دنبال پاسخ های ساده، سرراست و کاملاً قابل پیش بینی درباره چرایی وقوع پدیده های اجتماعی هستند.

۱۹- رویکردهایی که برای دستیابی به پاسخ های ساده، سرراست و کاملاً قابل پیش بینی درباره چرایی وقوع پدیده های اجتماعی اند به چه نتایجی دست می یابند؟

پیچیدگی و عمق این پدیده ها را نادیده می گیرند و از پدیده های اجتماعی و انسانی هویت زدایی می کنند.

صفحه ۴۸

۲۰- تمامی پدیده های اجتماعی، نتیجه و برآیند چیست؟ کنش های معنادار انسانی

۲۱- رویکرد تفہمی-تفسیری در ارتباط با معنای کنش چه دیدگاهی دارد؟

رویکرد تفہمی تفسیری در تقابل با رویکرد پوزیتیویستی، بر این باور است که کنشگران بر اساس معنایی که در ذهن دارند، دست به عمل می زنند. بنابراین برای فهم زندگی اجتماعی باید از ظاهر پدیده های اجتماعی عبور کرد و به معانی نهفته در کنش ها راه یافت.

۲۲- وقتی از معنای کنش می پرسیم دقیقاً درباره چه چیزی سؤال می کنیم؟

- گاهی منظورمان قصد و هدف کنشگر از انجام دادن کنش است؛ مثلاً ممکن است هدف دانش آموزی از درس خواندن، کشف حقیقت، افزایش معلومات، اشتغال، کسب موقعیت اجتماعی و ... باشد.

- گاهی منظورمان چیزی است که کنش انسان، نماد و نشانه ای از آن است و بر آن دلالت می کند؛ مثلاً درس خواندن یک دانش آموز می تواند نشان دهنده فضای رقبتی در مدرسه، ارزشمند بودن سوادآموزی در جامعه، اهمیت تحصیلات برای والدین و ... باشد.

۲۳- یک نمونه مثال ذکر کنید که قصد و هدف کنشگر از انجام دادن کنش را نشان دهد. مثلاً ممکن است هدف دانش آموزی از درس خواندن، کشف حقیقت، افزایش معلومات، اشتغال، کسب موقعیت اجتماعی و ... باشد.

۲۴- یک نمونه مثال ذکر کنید که نماد و نشانه کنش (دلالت) را نشان دهد.

مثلاً درس خواندن یک دانش آموز می تواند نشان دهنده فضای رقبتی در مدرسه، ارزشمند بودن سوادآموزی در جامعه، اهمیت تحصیلات برای والدین و ... باشد.

۲۵- برای پی بردن به هدف کنش، باید به راه یابیم. ذهن کنشگر

۲۶- برای فهمیدن دلالت های کنش، باید به که کنشگر در آن عمل می کند، مراجعه کنیم. زمینه فرهنگی

۲۷- پی بردن به هدف کنش و دلالت های کنش چگونه ممکن است؟

برای پی بردن به هدف کنش، باید به ذهن کنشگر راه یابیم و برای فهمیدن دلالت های کنش، باید به زمینه فرهنگی ای که کنشگر در آن عمل می کند، مراجعه کنیم.

۲۸- فهم هر کنش مستلزم چیست؟

فهم هر کنشی مستلزم دسترسی به معنای ذهنی (فردي) و معنای فرهنگی (اجتماعي) نهفته در آن است.

۲۹- معانی گوناگون و خرده فرهنگ های مختلف، چگونه درون هر جهان اجتماعی شکل می گیرد؟ کنشگران فردی و جمعی، هم در معنای ذهنی و هم در معنای فرهنگی، فعال و خلاقاند. همین فعالیت و خلاقیت کنشگران، موجب پیدایش معانی گوناگون و در نتیجه آن، پدید آمدن خرده فرهنگ ها و گروه های مختلف، درون هر جهان اجتماعی می شود.

صفحه ۴۹

۳۰- فرهنگ ها و جهان های اجتماعی مختلف چگونه شکل می گیرند؟

خلاق و فعال بودن انسان ها در تولید معانی، موجب پیدایش فرهنگ ها و جهان های اجتماعی مختلف می شود. جهان های اجتماعی مختلف، معانی ذهنی و فرهنگی متفاوتی پدید می آورند.

۳۱- یک نمونه مثال ذکر کنید که جهان های اجتماعی مختلف، معانی ذهنی و فرهنگی متفاوتی پدید می آورند؟
مثلاً ممکن است لباس و ظاهر زیبا در فرهنگی، بر جایگاه و پایگاه اجتماعی والا دلالت نکند یا در فرهنگ دیگری، علم آموزی بر ارزشمندی علم دلالت نکند بلکه با هدف غلبه بر دیگران یا به دست آوردن شغل پر درآمد، انجام شود.

۳۲- تنوع و تکثر معانی چه پیامدی دارد؟

تنوع و تکثر معانی، موجب پیچیدگی کنشهای انسانی و دشواری فهمیدن معانی آنها می شود.

۳۳- برای فهم کنش انسانی باید از چه روش هایی استفاده کرد؟

بنابراین برای فهم کنش انسان ها باید به سراغ روش هایی رفت که تنوع ها و تفاوت های معانی کنش را در نظر قرار می گیرند این روش ها به نام «روش های کیفی» شناخته می شود.

۳۴- جامعه شناسی پژوهیستی از کدام روش های استفاده می کند؟ روش های کمی

۳۵- دو نمونه از روش های کیفی را نام ببرید. روش قوم نگاری- روش مطالعه موردي

۳۶- منظور از روش قوم نگاری چیست؟

در این روش، پژوهشگر برای مدتی با قومی که قصد تحقیق درباره آنها را دارد، زندگی می کند؛ خود را در شرایط فرهنگی آن قوم قرار می دهد و کنش هایشان را تجربه می کند تا آنها را بهتر بشناسد.

صفحه ۴۰

۳۷- منظور از روش مطالعه موردي چیست؟

یکی از روش های کیفی است. اگر محققی بخواهد تمامی ابعاد یک پدیده اجتماعی خاص مثلاً یک فرد، یک نهاد اجتماعی یا یک فرهنگ را مطالعه کند و عمق پنهان و منحصر به فرد بودن آن را نشان دهد، از این روش استفاده می کند.

۳۸- برای روش مطالعه موردي یک مثال ذکر کنید.

برای مثال یکی از جامعه شناسان برای تحقیق درباره بیمارستان روانی به عنوان یک نهاد اجتماعی و اثر آن بر بیماران، ماه ها به عنوان کارمند در یک بیمارستان روانی مشغول به کار شد و از طریق مشاهده مشارکتی به تحقیق پرداخت.

پاسخ سوالات متن درس پنجم

❖ گفتگو کنید صفحه ۴۸

بر مبنای وصیت نامه شهید سید جمال کمالی در صفحه ۴۵ کتاب: شوق به حیات جاودانه، دست یافتن به معنای متعالی انسان، دیدار محظوظ

❖ نمونه بیاورید صفحه ۵۱

مثلا در فرهنگ ایرانی اگر یک فرد، مقداری غذا در بشقاب قرار دهد و برای همسایه خود ببرد. هنگام پس دادن ظرف؛ در آن مقداری غذا قرار می دهند و ظرف را به صاحب آن تحویل می دهند و این کار نشانه احترام و تشکر است.

یا در فرهنگ ژاپن، هورت کشیدن هنگام خوردن سوپ در مقابل میزبان، نشانه خوشمزه بودن غذا برای مهمان و احترام به میزبان است اما در فرهنگ ایرانی این عمل نشانه بی احترامی است.

درس ششم: قدرت اجتماعی

سوالات متن - پاسخ فعالیت‌ها

نگارش: دکتر مژده قربانعلی زاده

سرگروه علوم اجتماعی استان گیلان

مقدمه

صفحه ۵۴

۱- انسان‌ها همواره کدام عوامل را ارزش‌های واسطه‌ای و پیش‌نیازهای دستیابی به سعادت و کمال حقیقی می‌دانستند؟ سه گانه قدرت- ثروت- دانش

۲- چرا انسان‌ها (در طول تاریخ) ثروت، قدرت و دانش را خوب و خیر می‌دانستند؟

انسان همواره سه گانه قدرت، ثروت و دانش را ارزش‌های واسطه‌ای و پیش‌نیازهای دستیابی به سعادت و کمال حقیقی می‌دانست، از این رو همه آنها را خوب و خیر می‌دید.

۳- انسان‌ها وقتی عملکرد سه گانه قدرت، ثروت و دانش را در دستیابی به سعادت، با یکدیگر مقایسه می‌کرد، به چه نتیجه‌ای می‌رسید؟

معمولًا دانش را کاملاً مثبت (خیر و خوب)، ثروت را خاکستری (نه خوب و نه بد) و قدرت را بیشتر منفی (بد) ارزیابی می‌کرد.

۴- انسان‌ها (در طول تاریخ) از کدام ملأک برای مقایسه (داوری اخلاقی) سه گانه قدرت، ثروت و دانش استفاده می‌کردند؟ دستیابی به سعادت

۵- چرا در دوران اخیر، داوری اخلاقی در مورد سه گانه ثروت، قدرت و احترام کنار گذاشته شد؟

در دوره اخیر، در گوشه‌ای از دنیا، برخی مدعی شدند، همین ارزیابی‌های اخلاقی و نگاه وسیله‌ای به قدرت و ثروت، دست و پاگیر بوده و مانع توسعه آنها شده است. پس از آن، قدرت و ثروت دیگر مورد داوری اخلاقی قرار نگرفتند تا با توسعه و گسترش آنها، زمینه آسایش و آرامش بشر فراهم شود. دانش نیز به علوم تجربی (ابزاری) محدود شد و برای نیل به همان هدف به خدمت گرفته شد.

۶- در دوران اخیر، چه عاملی باعث شد واکنش‌های شدیدی به سه گانه ثروت، قدرت و دانش صورت گیرد؟ دیری نپایید که در کنار نتایج خیره کننده و شگرف توسعه قدرت و ثروت، پیامدهای دیگری همانند فقر، نابرابری، سرکوب، جنگ و تخریب طبیعت و ... نیز ظاهر شدند. این پیامدهای ناخواسته و ناخوشایند، واکنش‌های شدیدی برانگیخت.

۷- در دوران اخیر، نخستین واکنش شدید به کدام سه گانه ثروت، قدرت و احترام صورت گرفت؟ ثروت

۸- با ظهور پیامدهای ناخواسته و ناخوشایند، چه واکنشی به «ثروت» صورت گرفت؟ ثروت دیگر نه یک امر خنثی (نه خوب و نه بد) بلکه ریشه بسیاری از ظلم‌ها و شرارت‌ها قلمداد شد و مالکیت، دزدی خوانده شد.

صفحه ۵۴

۹- با ظهور پیامدهای ناخواسته و ناخوشایند، چه واکنشی به «دانش» گرفت؟

خوش بینی به دانش مورد تردید جدی قرار گرفت. تا پیش از این، منازعات بر سر قدرت و ثروت را به قضاآفت دانش می‌سپرددند ولی حالا دیگر، خود دانش نیز مورد نزاع و کشمکش بود؛ یعنی دانش دیگر راهنمای ما به سوی سعادت نیود بلکه، به همراه قدرت و ثروت، رو به تاریکی و ظلمت می‌نهاد.

۱۰- پس از ایجاد شک و تردید نسبت به سه مزیت قدرت، ثروت و دانش، بشر چگونه واکنش نشان داد؟ در چنین شرایطی، بشر صرفاً به فایده و لذت ناشی از این مزايا بسته کرد.

أنواع قدرت

صفحه ۵۵

۱۱- قدرت به چه معناست؟

موجودی که بتواند کاری را با آگاهی و اراده خود انجام دهد، دارای قدرت است.

۱۲- چرا انسان کنشگری قدرتمند محسوب می‌شود؟
انسان به دلیل یافته کارهای خود را با آگاهی و اراده انجام می‌دهد، کنشگری قدرتمند است

۱۳- دامنه «قدرت فردی» انسان چگونه است؟

قدرت فردی انسان محدود است. او نمی‌تواند همه نیازهای خود را به تنها یی برآورده سازد و برای تأمین برخی از نیازهای خود، به کمک دیگران احتیاج دارد.

۱۴- منظور از «قدرت اجتماعی» چیست؟

قدرت اجتماعی هنگامی پیدا می‌شود که انسان برای رسیدن به اهداف خود بتواند بر اراده دیگران تأثیر بگذارد و کار ارادی دیگران را به خدمت بگیرد. کسانی که توان تأثیرگذاری بیشتری بر اراده دیگران دارند، از قدرت اجتماعی بیشتری برخوردارند. علاوه بر افراد، نهادها، سازمان‌ها و جوامع نیز دارای قدرت اجتماعی هستند.

قدرت مقبول و قدرت مشروع

صفحه ۵۶

۱۵- آیا قدرت اجتماعی بدون پذیرش دیگران پدید می‌آید؟

خیر. قدرت اجتماعی بدون پذیرش و توافق دیگران پدید نمی‌آید؛ یعنی دیگران باید بپذیرند که مطابق آنچه از آنها خواسته می‌شود، عمل کنند.

۱۶- تنها راه تأثیرگذاردن بر اراده دیگران و به خدمت گرفتن فعالیت ارادی ایشان، چیست؟ جلب تبعیت آنها

۱۷- جلب تبعیت از دیگران به چند صورت است؟ توضیح دهید.

تبعیت با کراحت؛ تبعیتی است که ناشی از تهدید و ترس باشد.

تبعیت با رضایت؛ تبعیتی است که با رضایت و میل درونی همراه است.

صفحه ۵۷

۱۸- کدام قدرت دارای مقبولیت است؟

قدری که بدون استفاده از تهدید و با رضایت طرف مقابل به دست می‌آید، دارای مقبولیت است.

۱۹- منظور از «اقتدار» چیست؟

قدری که با مقبولیت همراه باشد و به صورت رسمی پذیرفته شده باشد، اقتدار نامیده می‌شود.

۲۰- قدرتی که بدون استفاده از تهدید و با رضایت تبعیت کنندگان به دست می‌آید، دارای مقبولیت

۲۱- منظور از مشروعیت قدرت چیست؟

مشروعیت قدرت به این معناست که قدرت مطابق یک نظام عقیدتی و ارزشی اعمال شود.

۲۲- عبار مقبولیت و مشروعیت چیست؟

مدار مقبولیت، خواست و اراده کسانی است که قدرت بر آنها اعمال می‌شود، اما مدار مشروعیت، حق و باطل بودن است.

۲۳- انواع قدرت مشروع را نام ببرید. مشروعیت حقیقی مشروعیت دروغین

۲۴- منظور از مشروعيت حقیقی و مشروعيت دروغین چیست؟

اگر قدرت مطابق قانون و حکم الهی باشد، مشروعيت حقیقی دارد، اما اگر موافق با ایدئولوژی‌های ساختگی بشری باشد، مشروعيت دروغین دارد.

۲۵- چه رابطه‌ای بین مقبولیت و مشروعيت حقیقی وجود دارد؟

مقبولیت و مشروعيت حقیقی می‌توانند با هم باشند و می‌توانند از یکدیگر جدا باشند.

۲۶- چه زمانی قدرت هم مشروعيت حقیقی و هم مقبولیت اجتماعی دارد؟

اگر قدرت مطابق قانون و حکم الهی باشد و تبعیت از آن نیز با رضایت و میل همراه باشد، قدرت هم مشروعيت حقیقی دارد و هم مقبولیت اجتماعی.

۲۷- چه زمانی قدرتی مقبول ولی غیرمشروع است؟

هنگامی که قدرت برخلاف حکم و قانون الهی باشد اما تبعیت از آن، از روی رضایت باشد، قدرتی مقبول ولی غیرمشروع وجود دارد.

قدرت سخت و قدرت نرم

۲۸- منظور از قدرت سخت چیست؟

قدرت سخت، قدرتی است که از طریق ابزارهای خشن، با زور و به طور آشکار، توسط نهادهای نظامی اعمال می‌شود.

۲۹- منظور از قدرت نرم چیست؟

قدرت نرم به شکل پنهان و از طریق نفوذ فرهنگی، با کمک ابزارهایی مانند رسانه‌ها و نهادهای آموزشی اعمال می‌شود.

۳۰- در مقایسه گذشته با امروز، کدام قدرت (سخت- نرم) باعث تسلط بر دیگر کشورها می‌شد؟

در گذشته قدرت سخت یک کشور موجب سلطه سیاسی و اقتصادی بر سایر کشورها می‌شد، اما امروزه قدرت نرم سبب سلطه فرهنگی می‌شود.

۳۱- این عبارت به چه معناست؟ «نظام آموزشی کشورها از دیگر ابزارهای اعمال قدرت نرم است».

یعنی یک کشور می‌تواند از طریق نفوذ در نظام آموزشی کشور دیگر، در آن کشور اعمال قدرت کند و فرهنگ و جهان بینی نسل‌های آینده ساز آن کشور را مطابق منافع و اغراض خود تغییر دهد.

۳۲- در مقایسه گذشته و حال، چه تفاوتی بین دولت‌ها از نظر ابزار نبرد وجود دارد؟

در گذشته نبرد بین دولت‌ها در قلمرو سرمیانی و با ابزار نظامی صورت می‌گرفت و رسانه‌ها خبر آن را منتشر می‌کردند، اما امروزه نبرد در حوزه فرهنگ و با ابزار رسانه صورت می‌گیرد و درگیری نظامی، اگر اتفاق بیفتاد در ادامه جنگ فرهنگی رخ می‌دهد.

۳۳- آیا کنشگران فردی می‌توانند در مقایسه با دولت‌ها از تأثیرگذاری بیشتر برخوردار باشند؟ مثال ذکر کنید.
امروزه بسیاری از کنشگران فردی با استفاده از شبکه‌های اجتماعی، ارتباطات اجتماعی گسترشده‌ای در فضای مجازی دارند و به همین دلیل گاهی در مقایسه با دولت‌ها تأثیرگذاری اجتماعی و فرهنگی بیشتری دارند؛ سلبریتی‌ها ستاره‌های هنری و ورزشی و ... از جمله این کنشگران فردی هستند که در برخی موارد می‌توانند جریان ساز شوند.

أنواع نظام سیاسی

۳۴- سیاست چیست؟

هرگاه قدرت برای رسیدن به هدفی معین سازمان یابد، سیاست پدید می‌آید؛ یعنی سیاست، اعمال قدرت سازمان یافته برای دستیابی به هدف است.

۳۵- آیا وجود سیاست ضرورت دارد؟

بله- هر جهان اجتماعی آرمان‌ها و ارزش‌های ویژه‌ای دارد و نمی‌تواند بدون سیاستی مناسب، به آرمان‌ها و ارزش‌های خود دست یابد.

صفحه ۶۰

۳۶- نظام سیاسی چیست؟

مجموعه سازوکارهایی که برای اعمال سیاست‌های جهان اجتماعی وجود دارد، به نظام سیاسی شکل می‌دهد.

۳۷- نظام سیاسی چه ارتباطی با نظام‌های دیگر مانند نظام فرهنگی، اقتصادی و... دارد؟

در یک جهان اجتماعی، نظام سیاسی نمی‌تواند مستقل از نظام‌های دیگر مانند نظام فرهنگی، اقتصادی و... باشد؛ بلکه در تعامل با آنها قرار می‌گیرد. نظام سیاسی، بر نظام‌های دیگر، اثر می‌گذارد و از آنها نیز تأثیر می‌پذیرد.

۳۸- ملاک‌های تقسیم‌بندی نظام‌های سیاسی را نام ببرید.

(الف) تعداد افراد تاثیرگذار و تصمیم‌گیرنده (از اسطو)

(ب) روش تصمیم‌گیری (از اسطو)

(پ) دین مداری یا دنیا مداری نظام سیاسی (از فارابی)

۳۹- بر اساس ملاک، «تعداد افراد تاثیرگذار و تصمیم‌گیرنده» نظام‌های سیاسی به چند دسته تقسیم می‌شوند؟

(الف) نظام‌هایی که در آن یک فرد حاکم است و تصمیم می‌گیرد (مونارشی- استبدادی)

(ب) نظام‌هایی که در آن اقلیتی تصمیم‌گیرنده هستند (آریستوکراسی- الیگارشی)

(پ) نظام‌هایی که در آن اکثریت مردم در سرنوشت سیاسی خود تاثیرگذارند (جمهوری- دموکراسی)

صفحه ۶۱

۴۰- بر اساس ملاک، «روش تصمیم‌گیری» نظام‌های سیاسی به چند دسته تقسیم می‌شوند؟؟

(الف) نظام‌هایی که در آن، حاکم یا حاکمان براساس اهداف و اغراض و امیال خود تصمیم می‌گیرند؛ یعنی هر نوع تصمیمی را برای خود جایز می‌دانند (استبدادی- الیگارشی- دموکراسی)

(ب) نظام‌هایی که در آن، حاکم یا حاکمان براساس حقیقت و فضیلت و با توجه به موازین عقلی تصمیم می‌گیرند (مونارشی- آریستوکراسی- جمهوری)

۴۱- اسطو از چه ملاک‌هایی برای تقسیم‌بندی نظام سیاسی استفاده می‌کند؟

تعداد افراد تاثیرگذار و تصمیم‌گیرنده - روش تصمیم‌گیری

۴۲- انواع نظام سیاسی از دیدگاه اسطو را شرح دهید.

از شش نوع حکومت نام برده است. در سه نوع از این نظام‌های سیاسی یک فرد، اقلیت یا اکثریت بر مدار خواسته‌ها و تعابیلاتشان بر جامعه حکومت می‌کنند و در سه نوع دیگر، حکومت یک فرد، اقلیت یا اکثریت براساس حقیقت و فضیلت استوار است.

۴۳- دسته‌بندی نظام‌های سیاسی از نظر اسطو را نام ببرید.

تعداد حاکمان	روش حکومت	
فرد	روش حکومت	بر اساس خواست و میل حاکم
اقلیت	روش حکومت	استبدادی
اکثریت	روش حکومت	الیگارشی
اکثریت	روش حکومت	دموکراسی

صفحه ۶۲

۴۴- فارابی از چه ملاک‌هایی برای تقسیم بندی نظام سیاسی استفاده می‌کند؟ توضیح دهید.

ملاک دین مداری یا دنیامداری نظام سیاسی. نظام سیاسی دینی و دین مدار براساس احکام و قوانین الهی سازمان می‌یابد. در مقابل نظام سیاسی دنیامدار فقط ارزش‌ها و آرمان‌های دنیوی و این جهانی را مورد توجه قرار می‌دهد.

داوری علمی ارزش‌های سیاسی

صفحه ۶۲

۴۵- کنش سیاسی و استفاده از قدرت با چه هدفی انجام می‌شود؟

کنش سیاسی و استفاده از قدرت، یا به قصد تغییر وضع موجود انجام می‌شود یا با هدف حفظ آن. اگر تمایل به حفظ وضع موجود باشد، هدف پیشگیری از تغییر است. هرگاه تمایل به تغییر وجود داشته باشد، هدف ایجاد وضعیت بهتر است.

صفحه ۶۳

۴۶- مهم ترین هدف ما در زندگی چیست؟

مهم ترین هدف ما در زندگی دستیابی به فضیلت‌های انسانی و سعادت همگان است.

۴۷- فعالیت سیاسی باید در کدام جهت باشد؟ دلیل را توضیح دهید.

سعادت و فضیلت در زندگی خوب و جامعه خوب به دست می‌آید، از این‌رو فعالیت‌های سیاسی باید در جهت دسترسی به جامعه خوب برای دستیابی به فضیلت‌های انسانی و سعادت باشند.

۴۸- چرا ارزیابی امور سیاسی ضرورت دارد؟

امور سیاسی، مورد تأیید یا رد، انتخاب یا طرد، ستایش یا نکوهش انسان‌ها قرار می‌گیرند؛ یعنی امور سیاسی خنثی نیستند. به علاوه این امور از انسان‌ها اطاعت، وفاداری و تصمیم‌می خواهند بتباراً لازم است که آنها را براساس ملاک‌های ارزیابی کنیم.

۴۹- آیا در عمل، تشخیص خوب از بد امکان پذیر است؟

شاید در عمل، تشخیص دقیق خوب از بد بسیار دشوار باشد، اما غیر ممکن نیست.

صفحه ۶۴

۵۰- آیا می‌توان نتایج مطالعه در طبیعت را به تعاملی زمان‌ها و مکان‌ها تعمیم داد؟ توضیح دهید.

بله. طبیعت یک نظام جهان شمول دارد؛ یعنی قوانین طبیعت در همه مکان‌ها و زمان‌ها یکسانند، از این‌رو نتایج مطالعه بر روی طبیعت در هر مکان و زمانی می‌تواند به تمامی مکان‌ها و زمان‌ها تعمیم داده شود.

۵۱- آیا می‌توان نتایج مطالعه یک جامعه و فرهنگ را به همه جوامع تعمیم داد؟ مثال ذکر کنید.

خیر. جوامع و فرهنگ‌ها همانند طبیعت نیستند و مانعی توانیم نتایجی را که از مطالعه و بررسی یک جامعه به دست آورده ایم به همه جوامع دیگر تعمیم بدهیم. مثلاً نمی‌توانیم نتایجی را که از مطالعه جوامع غربی به دست می‌آوریم به جوامع دیگر که با جهان غرب تفاوت دارند، تعمیم دهیم.

۵۲- برای پیشگیری از اشتباه تعمیم نتایج مطالعه یک جامعه به همه جوامع باید از چه روشی استفاده کرد؟

برای پیشگیری از چنین اشتباهی، ناگزیر باید سایر جوامع و فرهنگ‌ها را نیز مطالعه و بررسی کنیم.

۵۳- آیا مطالعه چندین جامعه و فرهنگ، مساله تعمیم نتایج را حل می‌کند؟

خیر. در اینجا هم امکان دارد، مرتکب خطای دیگری شویم و آن اینکه در مطالعه سایر جوامع و فرهنگ‌ها، به معانی فرهنگی آنها توجه نکنیم و آنها را از منظر غرب مطالعه کنیم و معنای پدیده‌های اجتماعی در آن فرهنگ‌ها را به درستی دریافت نکنیم.

صفحه ۶۵

۵۴- برای بیشگیری از اشتباه «عدم توجه به معانی فرهنگی یک جامعه» باید از چه روشی استفاده کرد؟
برای جلوگیری از این خطا باید بکوشیم جوامع و فرهنگ‌های دیگر را از منظر خودشان مطالعه کنیم؛ یعنی با رویکرد تفہمی تفسیری یه بررسی آنها بپردازیم.

۵۵- استفاده از رویکرد تفہمی-تفسیری در مطالعه جوامع، با کدام اشکال مواجه است؟
در این صورت با مشکل دیگری مواجه می‌شویم؛ تعدد و تنوع فرهنگ‌ها و جوامع معاصر و قدیمی، علوم اجتماعی را درگیر مطالعات پایان نایذر و تمام نشدنی می‌سازد. علاوه بر این فرهنگ‌های مختلف معمولاً به مرزهای خودشان محدود نمی‌مانند و ما را ناگزیر از مقایسه ارزش‌ها برای تشخیص ارزش‌های صحیح از ارزش‌های غلط می‌سازند. ولی وقتی علوم اجتماعی برای مطالعه هر فرهنگ مجبور باشد که آن فرهنگ را فقط از منظر مردمی که آن را پذیرفته‌اند، ببیند و بررسی کند، امکان مقایسه و داوری فرهنگ‌ها و ارزش‌ها از دست می‌رود.

۵۶- جامعه‌شناسی پوزیتیویستی چگونه قدرت را مطالعه می‌کند؟
جامعه‌شناسی پوزیتیویستی با منحصر کردن علم به علوم تجربی، ارزش‌های انسانی را قابل مطالعه علمی نمی‌داند؛ از این رو با ارزش زدایی و معنازدایی از قدرت، آن را به عنوان یک پدیده ختنی و فاقد معنا، مطالعه می‌کند.

۵۷- جامعه‌شناسی تفہمی-تفسیری چگونه قدرت را مطالعه می‌کند؟
جامعه‌شناسی تفہمی نیز اگرچه امور سیاسی را پدیده‌هایی معنادار و ارزشی می‌داند، اما تا جایی که همانند جامعه‌شناسی پوزیتیویستی، فقط روش تجربی را علمی و معتبر بشناسد، جامعه‌شناس را قادر به داوری درباره ارزش‌ها نمی‌داند. جامعه‌شناسان تفہمی-تفسیری هم صرفاً به توصیف ارزش‌ها و نظام‌های سیاسی بسته می‌کنند و ملاک و معیاری برای ارزیابی علمی آنها ارائه نمی‌دهند.

۵۸- نمونه‌ای از مطالعات جامعه‌شناسی تفہمی-تفسیری در موضوع قدرت را ذکر کنید.
به عنوان مثال ماکس وبر در مطالعه جوامع غربی، این جوامع را دچار «بحران معنا» و «بحran اراده» می‌بیند ولی معتقد است هیچ راه حل علمی برای این مشکلات و بروز رفت از آنها وجود ندارد.

۵۹- جامعه‌شناسان انتقادی، رویکردهای تفہمی-تفسیری و پوزیتیویستی را چگونه ارزیابی می‌کنند؟
معتقدند که رویکردهای پوزیتیویستی و تفہمی-تفسیری هر دو محافظه کارند و نه تنها هیچ راهکاری برای بهتر ساختن وضعیت موجود ندارند بلکه انسان‌ها را در برابر وضعیت موجود منفلع و مجبور می‌سازند.

۶۰- جامعه‌شناسان انتقادی، چه دیدگاهی در مورد داوری علمی ارزش‌های اجتماعی دارند؟
جامعه‌شناسان انتقادی یافتن راهی برای داوری علمی درباره ارزش‌های اجتماعی به ویژه در عرصه قدرت را ضروری می‌دانند و دست شستن از این آرمان بزرگ را بن بست زندگی انسان معرفی می‌کنند.

پاسخ سوالات متن درس ششم

❖ گفتگو کنید صفحه ۵۹

- ۱- رسانه‌ها می‌توانند بین احزاب سیاسی، جنبش‌های اعتراضی و توده‌های مردم ارتباط ایجاد کنند و زمینه آغاز یک انقلاب را فراهم نمایند.
- ۲- در جریان انقلاب، رسانه‌ها می‌توانند افکار عمومی یک جامعه را اقناع و مدیریت کنند. دولت‌ها نیز تحت فشار افکار عمومی مجبور به تغییر می‌شوند.
- ۳- رسانه‌ها می‌توانند ضمن کمک به ایجاد یک انقلاب رنگی و به نتیجه رسیدن آن، زمینه صدور آن به دیگر کشورها را فراهم کنند.

توضیحات تکمیلی

تعریف انقلاب رنگی: انقلابهای رنگین یا مخلوط مقاومتی بدون خشونت است که در برابر یک حکومت اقتدارگرا منجر به تغییر نظام سیاسی می‌شود. این انقلاب‌ها به دسته‌ای از تحرکات مربوط به هم اطلاق می‌شود و در بسیاری از کشورهای بلوک شرق سابق به وقوع پیوسته است. وجه مشترک همه این انقلابها، مبارزه منفی است که علیه حکومت‌های به اصطلاح دیکتاتور باقی مانده از شوروی سابق به کار گرفته می‌شوند. در تمام این انقلابها یک رنگ یا گل خاص، به عنوان نماد و سمبل آن مورد استفاده قرار گرفته است و به آن رنگ یا گل مشهور شده‌اند. مردم با تهدید کردن یک رنگ یا گل و پوشیدن لباس و گرفتن پرچم و پلاکاردهایی به همان رنگ در پرایر نظام حاکم اعتراض می‌کنند و با آن رنگ همبستگی خود را نشان می‌دهند.

انقلاب نارنجی در اوکراین: در سال ۲۰۰۴ میلادی رخ داد. مسموم شدن ویکتور یوشچنکو در جریان مبارزات انتخاباتی ریاست جمهوری اوکراین و احتمال دست داشتن ویکتور یانوکوویچ رقیب سرشت یوشچنکو در این قضیه باعث شد این انقلاب آغاز شود. پس از ۶ روز تظاهرات حامیان یوشچنکو، پارلمان این کشور نتیجه انتخابات را (برد یانوکوویچ) را لغو کرد و با برگزاری دوباره انتخابات، ویکتور یوشچنکو با کسب ۵۲ درصد آرا قدرت را در دست گرفت.

انقلاب گل سرخ گرجستان: در سال ۲۰۰۳ رخ داد. پس از تقلب گسترده در انتخابات پارلمانی گرجستان در سال ۲۰۰۳، اعتراضات عمده به رهبری ساکاشویلی بر علیه ادوارد شواردناძه (برنده انتخابات) آغاز شد و در ۲۲ نوامبر همان سال منجر به کناره‌گیری شواردناძه از قدرت و آغاز حکومت ساکاشویلی شد.

❖ گفتگو کنید صفحه ۶۵

- ۱- انسان در حوزه علمی به جای رویکرد فعالانه، رویکردی منفعل در برابر ارزش‌های سیاسی در پیش می‌گیرند.
- ۲- برای تغییر وضعیت موجود و ترسیم یک جامعه بهتر، راهکار علمی ارایه نمی‌شود.
- ۳- در حوزه علمی به جای پیشنهاد تغییرات بنیادی در جامعه، رویکردهای محافظه کارانه تشویق می‌شود.

درس هفتم: نابرابری اجتماعی

سوالات متن - پاسخ فعالیت ها

نگارش: دکتر مژده قربانعلی زاده

سرگروه علوم اجتماعی استان گیلان

مقدمه

صفحه ۶۷

۱- وقتی مدیران یک شرکت تولیدی، پیشنهاد می کنند «به هر کسی به اندازه ای که شایستگی دارد، دستمزد پرداخته شود» کدام اولویت ها را مدنظر دارند؟

(الف) تفاوت های افراد مانند توان جسمی و ذهنی، انگیزه و مهارت را برجسته می کنند.

(ب) رقابت میان افراد برای تولید بیشتر را ضروری می دانند.

(ج) افراد و گروه های توانگر را در اولویت قرار می دهند.

۲- وقتی مدیران یک شرکت تولیدی، پیشنهاد می کنند «از هر کس به اندازه توانش کار بخواهیم اما به اندازه نیازش به او دستمزد بدیم» کدام اولویت ها را مدنظر دارند؟

(الف) شباهت های افراد مانند همنوع، هم وطن و همکار بودن را برجسته می کنند و بر آن تأکید می نمایند.

(ب) افراد و گروه های کم توان را در اولویت قرار می دهند.

۳- گروهی از مدیران شرکت تولیدی که افراد و گروه های توانگر را در اولویت قرار می دهند، در مورد تعیین قیمت کار افراد چه دیدگاهی دارند؟

معتقدند بازار همان طور که قیمت کالاها را براساس قانون عرضه و تقاضا تعیین می کند، می تواند قیمت کار افراد را نیز بر همین اساس مشخص نماید.

۴- گروهی از مدیران شرکت تولیدی که افراد و گروه های کم توان را در اولویت قرار می دهند، در مورد تعیین قیمت کار افراد چه دیدگاهی دارند؟

معتقدند بازار نمی تواند ارزش واقعی کالاها و کار افراد را مشخص کند. دخالت دولت برای کنترل بازار را لازم می دانند. آنها به دولت اعتماد می کنند و معتقدند دولت به نمایندگی از همه و به نفع همه عمل می کند.

تفاوت یا نابرابری؟

صفحه ۶۸

۵- برخی از جنبه های تفاوت میان افراد را نام ببرید.

قد، وزن، جنس، رنگ پوست، توانایی جسمی و ذهنی، قدرت سیاسی، ثروت، تحصیلات، مهارت، پایگاه اجتماعی، محل سکونت، زیان، لهجه و ...

نکته: با دقت در تفاوت های میان افراد مشخص می شود که همه تفاوت ها از یک نوع نیستند.

۶- منظور از تفاوت های اسمی چیست؟ مثال ذکر کنید.

برخی تفاوت ها، تفاوت های اسمی نامیده می شوند و نمی توان افراد را بر اساس این تفاوت ها، رتبه بندی کرد. مثلاً برخی افراد سفیدپوست و برخی رنگین پوست هستند. این دو گروه از نظر رنگ پوست متفاوت اند، اما هیچ کدام بر دیگری برتری ندارد. یا زن و مرد از نظر جنسیت با یکدیگر متفاوت اند اما هیچ کدام بر دیگری برتری ندارد.

۷- منظور از تفاوت‌های رتبه‌ای چیست؟ مثال ذکر کنید.

برخی تفاوت‌ها مانند تفاوت در قد، هوش، ثروت و تحصیلات، تفاوت‌های رتبه‌ای نامیده می‌شوند و می‌توان افراد را براساس این تفاوت‌ها، رتبه‌بندی کرد؛ یعنی برخی افراد کمتر و برخی بیشتر از این ویژگی‌ها برخوردارند. برای مثال افرادی که دارای قد و ضریب هوشی متفاوت هستند، با هم نابرابرند یا افرادی که دارای ثروت و تحصیلات متفاوت هستند، با هم نابرابرند.

۸- تفاوت‌های رتبه‌ای شامل کدام نوع نابرابری است؟ نابرابری طبیعی - نابرابری اجتماعی

۹- انواع نابرابری را نام ببرید. نابرابری طبیعی - نابرابری اجتماعی

۱۰- منظور از نابرابری طبیعی و اجتماعی چیست؟ مثال ذکر کنید.

برخی نابرابری‌ها، طبیعی هستند مانند نابرابری افراد در قد و ضریب هوشی، اما برخی نابرابری‌ها مانند نابرابری در تحصیلات و ثروت، اجتماعی‌اند؛ یعنی در جامعه ایجاد می‌شوند. برای مثال میزان تلاش افراد یا موقعیت خانواده‌ای که در آن متولد شده‌اند، آنها را از نظر رتبه نابرابر می‌سازد.

۱۱- انواع «تفاوت» بین افراد را نام ببرید. تفاوت اسمی - نابرابری طبیعی - نابرابری اجتماعی

انواع تفاوت میان انسان‌ها			
تفاوت رتبه‌ای		تفاوت اسمی	
نابرابری اجتماعی	نابرابری طبیعی	تفاوت رنگ پوست (سفید پوست-رنگین پوست)	
تحصیلات- ثروت	قد- ضریب هوشی	تفاوت جنسیت(زن-مرد)	

۸- رویکرد به نابرابری اجتماعی

۱۲- کدام نوع نابرابری یکی از مهم ترین موضوعات مورد توجه جامعه شناسان است؟ نابرابری اجتماعی

۱۳- تفاوت‌های اسمی و نابرابری‌های طبیعی چه زمانی مورد توجه جامعه شناسان قرار می‌گیرد؟

زمانی که تفاوت‌های اسمی و نابرابری‌های طبیعی به نابرابری‌های اجتماعی منجر شود.

۱۴- جامعه شناسان در مطالعه نابرابری‌های اجتماعی به کدام عامل در جوامع توجه دارند؟ قشربندی اجتماعی

۱۵- جامعه شناسان، در مورد علت نابرابری اجتماعی چه دیدگاهی دارند؟

علت نابرابری‌های اجتماعی این است که مزایای اجتماعی یعنی ثروت، قدرت و دانش به صورت نابرابر میان افراد توزیع شده اند، از این رو برخی افراد در بالای سلسله مراتب اجتماعی قرار می‌گیرند و برخی افراد در پایین آن.

۱۶- مزایای اجتماعی را نام ببرید. قدرت، ثروت، دانش

صفحه ۷۰.....

۱۷- ویژگی‌های رویکرد اول (مدل لیبرالی) را بیان کنید.

الف) معتقدند که نابرابری اجتماعی برای بقای جامعه ضرورت دارد.

ب) از نظر آنان نابرابری اجتماعی نتیجه تفاوت‌ها یا نابرابری‌های طبیعی اند بنابراین عادلانه هستند.

ج) این جامعه شناسان طرف دار قشربندی اجتماعی هستند و معتقدند که از گذشته تا حال، هیچ جامعه‌ای بدون قشربندی اجتماعی نبوده است یعنی قشربندی پدیده ای است که در همه زمان‌ها و مکان‌ها وجود داشته است.

د) با طبیعی دانستن قشربندی اجتماعی، نقش انسان‌ها و جوامع در پدید آمدن و ادامه یافتن آن را نادیده می‌گیرند و تغییر در آن را چندان امکان پذیر نمی‌دانند.

ه) با تأکید بر کارکردهای قشربندی، آن را تأثید و تثبیت می‌کنند.

ز) رقابت را در زندگی اجتماعی، ضروری می‌دانند.

۱۸- یک مثال ذکر کنید که استدلال دیدگاه رویکرد اول (مدل لیبرالی) را در ارتباط با قشریندی اجتماعی بیان کند. برای مثال دو نفر را تصور کنید که هر کدام یک هکتار زمین دارند و در آن کشاورزی می‌کنند. در پایان سال فردی که توانند بوده و تلاش بیشتری کرده است، محصول بیشتری برداشت خواهد کرد. ممکن است فرد دیگر به دلیل ناتوانی یا تنبلی نتواند هیچ محصولی برداشت نماید. این فرد برای بطرف کردن نیازهایش، به دیگری که محصول بیشتری برداشت نموده، نیازمند خواهد شد. در اینجا یک مبادله رخ می‌دهد، مثلاً فردی که محصول اضافی دارد، نصف زمین فردی که محصول ندارد را از او می‌گیرد و در عوض هزینه‌های زندگی او را برای یک سال تأمین می‌کند. از این به بعد، یکی از کشاورزان یک و نیم هکتار زمین دارد و دیگری نیم هکتار. اگر این روند سال بعد هم ادامه پیدا کند، کسی که باز هم نتوانسته محصولی برداشت نماید، دیگر زمینی نخواهد داشت و ناچار به کار مزدی خواهد شد؛ یعنی برای دیگری کار خواهد کرد.

صفحه ۷۱

۱۹- رویکرد اول که «نابرابری‌های اجتماعی را نتیجه نابرابری طبیعی و از این رو عادلانه می‌داند» چگونه قابل نقد است؟ آنها این واقعیت را نادیده می‌گیرند که نابرابری‌های اجتماعی همیشه نتیجه نابرابری‌های طبیعی نیستند. مثال‌های مد نظر این رویکرد شاید بتواند نقطه آغاز شکل گیری نابرابری‌های اجتماعی را توجیه نماید، اما نمی‌تواند نابرابری اجتماعی میان افرادی که در طبقات اجتماعی مختلف متولد می‌شوند را توضیح دهد.

۲۰- آیا در هر جامعه نقطه شروع رقابت میان افراد یکسان است؟ برای استدلال خود مثال ذکر کنید.

خیر، در هر جامعه‌ای، برخی از افراد در طبقه بالا و برخی دیگر در طبقه پایین متولد می‌شوند؛ یعنی نقطه شروع رقابت میان افراد، یکسان نیست. مثلاً کودکانی که در طبقه بالا متولد می‌شوند، نسبت به کودکانی که در طبقه پایین متولد می‌شوند، از امکانات آموزشی بهتری برخوردارند. در چنین شرایطی یک نابرابری اجتماعی مقدمه نابرابری‌های اجتماعی بعدی می‌شود، نه یک تفاوت یا نابرابری طبیعی.

۲۱- طرفداران رویکرد اول (مدل لیبرالی) نقش انسان‌ها و جوامع را در ایجاد تغییر چگونه تحلیل می‌کنند؟ طرف داران قشریندی با طبیعی دانستن قشریندی اجتماعی، نقش انسان‌ها و جوامع در پدید آمدن و ادامه یافتن آن را نادیده می‌گیرند و تغییر در آن را چندان امکان پذیر نمی‌دانند. به علاوه با تأکید بر کارکردهای قشریندی، آن را تأثیر و تثبت می‌کنند.

۲۲- طرفداران رویکرد اول (مدل لیبرالی)، در بحث رقابت، از کدام نکته غفلت می‌کنند؟ با اینکه طرف داران قشریندی اجتماعی رقابت را در زندگی اجتماعی، ضروری می‌دانند اما از این نکته مهم غفلت می‌کنند که در رقابت عادلانه باید نقطه شروع رقابت یکسان باشد.

صفحه ۷۲

۲۳- ویژگی‌های رویکرد دوم (مدل کمونیستی) را بیان کنید.

الف) مخالف قشریندی اجتماعی هستند.

ب) معتقدند که نابرابری‌های اجتماعی ناشی از تفاوت‌ها و نابرابری‌های طبیعی نیست، بلکه نتیجه روابط سلطه جویانه میان انسان‌هاست و باید با آن مبازه کرد.

ج) عدالت اقتصادی را مهم می‌دانند و معتقدند که با توزیع برابر ثروت، عدالت برقرار خواهد شد.

د) مالکیت خصوصی موجب برقراری روابط ظالمانه میان افراد و در نتیجه، نابرابری اجتماعی شده است، بنابراین برای ایجاد برابری باید مالکیت خصوصی را از میان برداشت.

ه) با حذف مالکیت خصوصی، دیگر طبقه پایین وجود نخواهد داشت و بدین ترتیب همگان شرایطی یکسان خواهند داشت.

و) از نظر آنان قشریندی اجتماعی توسط انسان‌ها پدید آمده و تداوی یا تغییر آن نیز به دست آنهاست.

ز) تأکید آنان بر معایب قشریندی نشان می‌دهد که آنان خواهان از میان برداشتن قشریندی هستند.

۲۴- انمقادات وارد به رویکرد دوم (مدل کمونیستی) را بنویسید.

الف) با حذف مالکیت خصوصی، انگیزه رقابت از بین می‌رود؛ زیرا این امر سبب می‌شود، تلاش و شایستگی بیشتر افراد کوشای و توانمند نادیده گرفته شود.

ب) در این رویکرد، نقطه شروع رقابت‌ها یکسان می‌شود اما به دلیل اینکه انگیزه رقابت از بین می‌رود، راه پیشرفت مادی مسدود می‌گردد.

۲۵- حذف مالکیت خصوصی، چه مساله‌ای به وجود می‌آورد؟

با حذف مالکیت خصوصی، انگیزه رقابت از بین می‌رود؛ زیرا این امر سبب می‌شود، تلاش و شایستگی بیشتر افراد کوشای و توانمند نادیده گرفته شود.

صفحه ۷۳

۲۶- چرا رویکرد سوم (مدل عدالت اجتماعی)، رویکرد اول (مدل لیبرالیستی) را ناعادلانه می‌داند؟

چون این واقعیت را نادیده می‌گیرد که افرادی که در طبقه اجتماعی پایین متولد می‌شوند حتی با داشتن شایستگی و تلاش برابر با افرادی که در طبقه اجتماعی بالا متولد می‌شوند، به سادگی امکان رقابت با آنها را ندارند.

۲۷- چرا رویکرد سوم (مدل عدالت اجتماعی)، رویکرد دوم (مدل کمونیستی) را ناعادلانه می‌داند؟

زیرا در آن افراد توانمند و کوشای، به اندازه استحقاقی که دارند، از مزایای اجتماعی برخوردار نمی‌شوند.

نکته: از نگاه رویکرد سوم، در (ویکرد اول نقطه آغاز رقابت و در (ویکرد دوم نقطه پایان رقابت عادلانه) نیست.

۲۸- ویژگی‌های رویکرد سوم (مدل عدالت اجتماعی) را بیان کنید.

الف) مالکیت خصوصی لغو نمی‌شود اما جامعه وظیفه دارد امکان رقابت را برای همگان فراهم کند و نقطه شروع رقابت را یکسان نماید.

ب) دولت به نمایندگی از جامعه موظف است، نیازهای ضروری همه افراد مانند خوارک، پوشک و مسکن را تأمین کند. بدین ترتیب همه کودکان از امکانات اولیه برای پیشرفت، بهره مند می‌شوند و می‌توانند براساس توانایی و شایستگی خود با دیگران رقابت نمایند.

ج) دولت تلاش می‌کند برای کاهش نابرابری‌های اجتماعی تدبیر بیشتری بیندیشد؛ مثلاً از ثروتمندان مالیات بگیرد و از آن برای رفع فقر در جامعه استفاده کند.

د) این رویکرد نه با رهاسازی مطلق موافق است و نه با کنترل مطلق نه اجرای عدالت را به دست نامرئی بازار می‌سپارد و نه دخالت همه جانبی دولت را می‌پذیرد.

ه) به دنبال برقراری عدالت اجتماعی است. اما به بهانه عدالت اجتماعی، آزادی‌های افراد و امکان رقابت میان آنها را از بین نمی‌برد.

جامعه شناسی انمقادی

صفحه ۷۴

۲۹- در نیمه دوم قرن نوزدهم، مساله قشربندي اجتماعی کدام چالش را در جهان متعدد پدید آورد؟
چالش فقر و غنا

۳۰- چالش فقر و غنا در چه زمانی و بواسطه کدام مساله در جهان متعدد شکل گرفت؟
نیمه دوم قرن نوزدهم- مساله قشربندي

۳۱- کدام چالش، فقر و ثروتمندان را به دو گروه متخاصم تبدیل کرد؟ فقر و غنا

۳۲- اولین چالشی که در جهان متعدد شکل گرفت، چیست؟ فقر و غنا

۳۳- طرفداران و مخالفان قشربندي اجتماعی، چگونه با چالش فقر و غنا مواجه شدند؟

چالش فقر و غنا اولین چالشی بود که در جهان متعدد ظاهر شد و این جهان را به مخاطره انداخت. طرفداران و مخالفان قشریندی اجتماعی نیز درگیر این منازعه شدند. آنها بر اساس دانش علمی به دفاع از رویکرد خود می‌پرداختند و هر کدام، دیگری را به غیر علمی بودن، متهم می‌کردند.

۳۴- چرا در رویکرد مخالفان قشریندی اجتماعی، امکان انتقاد از قشریندی اجتماعی وجود نداشت؟
به دلیل غلبه رویکرد پوزیتیویستی

۳۵- جامعه‌شناسی انتقادی چگونه شکل گرفت؟

در رویکرد مخالفان قشریندی اجتماعی، ظرفیت‌هایی برای انتقاد از قشریندی اجتماعی وجود داشت ولی به دلیل غلبه رویکرد پوزیتیویستی، امکان استفاده از آن وجود نداشت. با اقول رویکرد پوزیتیویستی، در نیمة دوم قرن بیستم، این ظرفیت انتقادی مورد توجه قرار گرفت و به شکل گیری جامعه‌شناسی انتقادی انجامید.

۳۶- زندگی اجتماعی انسان‌ها چند وجه دارد؟ توضیح دهید.

زندگی اجتماعی انسان‌ها دو وجه دارد:

وجه اول) از سویی افراد در زندگی گروهی خود با یکدیگر، جهان اجتماعی و ساختارهای آن را می‌سازند.
وجه دوم) از سوی دیگر هر جهان اجتماعی الزام‌ها و پیامدهایی دارد که زندگی انسان‌ها را متاثر می‌سازد.

صفحه ۷۵

۳۷- الزام‌های زندگی اجتماعی تا چه زمانی پابرجاست؟

تا زمانی که یک جهان اجتماعی از طریق مشارکت اجتماعی افراد پابرجاست، پیامدهای آن نیز باقی است. با تفییر جهان اجتماعی موجود و به دنبال آن، برداشته شدن الزام‌هایش، جهان اجتماعی جدیدی شکل می‌گیرد و پیامدهای دیگری به دنبال می‌آورد.

۳۸- کدام وجه زندگی اجتماعی (نظام اجتماعی و ساختارها- کنش اجتماعی) بیشتر مورد توجه قرار می‌گیرد؟
همواره این امکان وجود دارد که یکی از این دو وجه زندگی اجتماعی بیشتر مورد توجه و تأکید قرار گیرد و وجه دیگر آن نادیده گرفته شود. مثلاً پیامدهای جهان اجتماعی برای افراد برجسته شوند و بیشتر مورد تأکید قرار گیرند ولی این وجه که جهان اجتماعی ساخته انسان‌هاست نادیده گرفته شود یا بالعکس، یعنی گاهی نظام اجتماعی و ساختارهای آن و گاهی کنش‌های اجتماعی مورد توجه قرار می‌گیرند.

۳۹- کدام یک از رویکردهای جامعه‌شناسی به پیامدهای نامطلوب برجسته کردن یک وجه از زندگی اجتماعی و نادیده گرفتن وجه دیگر توجه داشتند؟ جامعه‌شناسی انتقادی

۴۰- وجه استراک جامعه‌شناسی انتقادی و جامعه‌شناسان تفہمی چیست؟

تاكيد بر توانایي و خلاقيت افراد در ساختن جهان اجتماعي

۴۱- جامعه‌شناسی انتقادی چه نقدی بر رویکرد جامعه‌شناسان تفہمی دارند؟

کم توجهی رویکرد تفہمی به ساختارهای اجتماعی و تأثیر این ساختارها بر زندگی افراد را درست نمی‌دانند.

۴۲- جامعه‌شناسی انتقادی در مورد ساختار اجتماعی چه دیدگاهی دارد؟

جامعه‌شناسان انتقادی معتقدند، گاهی جهان اجتماعی و ساختارهای آن که به دست خود انسان‌ها ایجاد شده‌اند، انسان‌ها را زیر سلطه خود درمی‌آورند. بی توجهی به ساختارهای اجتماعی و نادیده گرفتن آنها، به معنای چشم پوشی از آثار و پیامدهای مخرب آنهاست؛ زیرا انتقاد از ساختارهای اجتماعی و در نتیجه کنترل آثار مخرب آنها را ناممکن می‌سازد. این جامعه‌شناسان بر ضرورت انتقاد علمی از ساختارهای سرکوبگر، تأکید می‌کنند تا از سلطه چنین ساختارهایی بر انسان‌ها پیشگیری شود و همچنین زمینه شکل گیری ساختارهای اجتماعی انسانی تر و اخلاقی تر فراهم آید.

صفحه ۷۶

۴۳- چه عاملی جامعه‌شناسی را به داوری درباره ارزش‌ها و انتقاد از آن‌ها می‌کشاند؟

فاصله میان وضعیت موجود و وضعیت مطلوب جهان اجتماعی

- ۴۴- جامعه‌شناسی انتقادی برای داوری و انتقاد به چه چیزی نیاز دارد؟ معیار علمی

- ۴۵- چرا جامعه‌شناسی انتقادی برای داوری و انتقاد به داوری علمی نیاز دارد؟

تا بر اساس آن معیارها، وضعیت موجود را ارزیابی کنند، تصویری از وضعیت مطلوب ترسیم نمایند و راه عبور از وضعیت موجود به سوی وضعیت مطلوب را پیشنهاد دهند.

- ۴۶- کدام رویکردهای جامعه‌شناسی از ارایه معیار علمی برای داوری و انتقاد ناتوان بودند؟

جامعه‌شناسی پوزیتیویستی و تفہمی - تفسیری

- ۴۷- جامعه‌شناسی انتقادی از چه روشی استفاده می‌کند تا بتواند برای داوری و انتقاد، معیارهای علمی ارایه دهد؟

جامعه‌شناسی انتقادی، علم را به معنای حسی و تجربی آن محدود نمی‌داند و سعی دارد از محدودیت‌های علم تجربی رها شود تا بتواند چنین معیارهایی را جست و جو کند.

پاسخ سوالات متن درس هفتم

* گفتگو کنید صفحه ۶۹

الف) اگر تفاوت‌های اسمی و نابرابری‌های طبیعی بهانه‌ای برای نابرابری‌های اجتماعی باشد، امکان تحرک اجتماعی از آن جامعه سلب می‌شود و انسداد اجتماعی رخ می‌دهد.

ب) اگر همه نابرابری‌های موجود در جامعه، نابرابری اجتماعی و در نتیجه مخرب و مضر تلقی شود، جامعه تلاش می‌کند تا بین افراد با شرایط متفاوت برابری به وجود آورد. در نتیجه انگیزه برای تلاش بیشتر از بین خواهد رفت.

* ارزیابی کنید صفحه ۷۴

سوال اول:

راهکارهای کاهش نابرابری‌های اجتماعی زمانی به ثمر می‌رسد که:

الف) راهکارها بر اساس نگاه علمی و مناسب با شرایط فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی و آن جامعه باشند.

ب) زمینه‌ها و شرایط لازم برای اجرای راهکارها (مانند شفافیت مالی، سیستم نظارتی کارآمد، نظام مالیاتی دقیق و...) آماده باشد و به صورت مستمر اجرا شوند.

در ایران به دلیل فراهم نبودن این دو شرط، راهکارهای کاهش نابرابری اجتماعی موقفيت آمیز نبوده است.

سوال دوم:

استفاده از دیدگاه‌های متخصصان توانمند در طراحی برنامه‌های اقتصادی کشور

برنامه‌ریزی جهت هدایت نظام اقتصادی کشور به سمت مدل عدالت اجتماعی (متناسب با ویژگی‌های جامعه ایران)

فراموش کردن شرایط لازم برای کاهش نابرابری اجتماعی (مانند شفافیت مالی، سیستم نظارتی کارآمد، نظام مالیاتی دقیق و...) رفع موانع موجود در حوزه عدالت اجتماعی در کشور (توزیع نامتوازن منابع، ضعف قوانین و....)

❖ تحقیق کنید صفحه ۷۷

به طور مثال:

بند «ج» از اصل دوم عبارت «نفی هر گونه ستمگری و سلطه پذیری و اجرای قسط و عدل» گنجانده شده است.
 بند ۹ از اصل سوم که در ارتباط با وظایف دولت ذکر شده است: «رفع تبعیضات ناروا و ایجاد امکانات عادلانه برای همه، در تمام زمینه های مادی و معنوی»

در بند ۱۴ اصل سوم: «تأمین حقوق همه جانبه افراد از زن و مرد و ایجاد امنیت قضایی عادلانه برای همه و تساوی عموم در برابر قانون، از وظایف دولت است».

اصل نوزدهم و بیستم:

«مردم ایران از هر قوم و قبیله ای که باشند، از حقوق مساوی برخوردارند و رنگ، نژاد، زبان و مانند اینها سبب امتیاز نخواهد بود». «همه افراد اعم از زن و مرد، به طور یکسان در حمایت قانون قرار دارند و از همه حقوق انسانی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی با رعایت موازین اسلام برخوردارند».

درس هشتم: سیاست هویت

سوالات متن - پاسخ فعالیت ها

نگارش: دکتر مژده قربانعلی زاده

سرگروه علوم اجتماعی استان گیلان

مقدمه

صفحه ۷۹

۱- مفهوم «هویت» را تعریف کنید.

آنچه در پاسخ به پرسش «من کیستم؟» گفته می‌شود و شخص با آن خود را با برخی مشابه می‌داند و از برخی دیگر متمایز می‌کند، هویت نامیده می‌شود. هویت به معنای آگاهی فرد از کیستی خود و احساس تعلق اجتماعی به یک جهان اجتماعی و قلمرو جغرافیایی می‌باشد.

۲- یک مثال ذکر کنید که نشان دهد هویت با «آگاهی فرد از کیستی خود و احساس تعلق اجتماعی به یک جهان اجتماعی و قلمرو جغرافیایی» همراه است.

مثلاً ما از مسلمان و ایرانی بودن خود، آگاه و به آن دلبسته ایم. این آگاهی در حد یک احساس درونی و فردی باقی نمی‌ماند، بلکه از طریق نشان دادن تشابهات و تمایزهای خود با افراد و گروه‌های دیگر در نمادها، آداب و رسوم و...، جلوه جمعی و بیرونی پیدا می‌کند و مشخص می‌کند که با چه کسانی و چگونه ارتباط و تعامل داشته باشیم. فرد در نتیجه این تعاملات با برخی یگانه می‌شود و با برخی بیگانه.

۳- نخستین سند رسمی هویت چیست؟ شناسنامه

۴- تاجیک‌ها، عرب‌ها و انگلیسی‌زبان‌ها «شناختنامه» را چه می‌نامند؟

تاجیک‌ها: زادنامه عرب‌ها: سند هویت انگلیسی‌زبان‌ها: شناختنامه

شناختنامه، سند هویت

صفحه ۸۰

۵- نشان و عبارت جمهوری اسلامی بر روی جلد شناختنامه افراد به چه معناست؟

يعنى صاحب شناختنامه، تبعه جمهوری اسلامی ایران است؛ تبعه دولتی با نظام سیاسی «جمهوری» بر بنیاد «اسلامی» و در قلمرو سرزمینی به نام «ایران».

نکته: جمهوری اسلامی بیان حاکمیت اراده مردم بر اساس آرمان‌ها و ارزش‌های اسلامی است.

۶- ایران از گذشته مأواتی کدام نزد بوده است؟ آرایی

۷- این عبارت به چه معناست؟ «در روزگار کنونی این سرزمین قلمرو دولت جمهوری اسلامی و قدم رو مردم ایران شمرده می‌شود»

به این معنا که محدوده نفوذ «قلم» و اقتدار دولت ایران و محدوده «قدم» و اقدام مردم ایران را نشان می‌دهد.

۸- آیا مردم ایران دارای حقوق و مسئولیت‌های برابر هستند؟ توضیح دهید.

همه مردم ایران از هر قوم و مذهبی دارای حقوق و مسئولیت‌های برابرند؛ همه شناختنامه‌ای یک رنگ، یک شکل و یک اندازه دارند، و بنابراین همه، اعم از زن و مرد، خردسال و بزرگسال، فقیر و غنی، بی سواد و با سواد، در هویت ملی مشترک اند و می‌توانند هم آوا با فردوسی بگویند «همه جای ایران سرای من است». همچنین موظف اند از کشور ایران پاسداری کنند و برای استقلال، آزادی و آبادی آن بکوشند.

- ۹- هنگامی که فردوسی می گوید «همه جای ایران سرای من است» به کدام مفهوم اشاره دارد؟ هویت ملی مشترک
- ۱۰- در مورد نشان روی شناسنامه های ایرانیان توضیح دهید.
- نشان روی شناسنامه های ایرانیان کلمه «الله» را بازنمایی می کند این همان نشانی است که در وسط پرچم ایران نیز وجود دارد و پس از انقلاب اسلامی ایران جایگزین نماد شیر و خورشید شده است.
- ۱۱- پس از انقلاب اسلامی، نشان «الله» جایگزین کدام نشان شد؟ شیر و خورشید
- ۱۲- عبارت «وزارت کشور» و «سازمان ثبت احوال» در شناسنامه، نشان دهنده چیست؟
- نشان دهنده تصمیم دولت برای ثبت احوال و افعال مهم شهروندان ایرانی همچون تولد، ازدواج، تولد فرزندان و وفات است.
- ۱۳- عبارت «شناسنامه سند هویت شماست، برای حفظ حقوق خود به دقت از آن نگهداری کنید» به چه معناست؟
- نشان می دهد دولت، هویت فرد فرد ایرانیان و حقوق ومسئولیت آنها را به رسمیت می شناسد.
- ۱۴- عبارت «هرگونه تغییر و تحریف در شناسنامه یا سوء استفاده از آن جرم است و مجرم تحت تعقیب قانونی قرار می گیرد» به چه معناست؟
- یعنی نمی توان خودسرانه و به دلخواه خویش در این سند هویت دست برد و آن را تغییر داد.

صفحه ۸۱

- ۱۵- جنبه اختصاصی سند هویت فرد در شناسنامه چیست؟ شماره ملی ده رقمی
- ۱۶- عکس فرد در شناسنامه کدام ابعاد هویتی را می تواند آشکار می کند؟
- هویت جنسی، خانوادگی، سنی، نژادی و فرهنگی فرد را می تواند آشکار کند.

تفاوت هویت ها

- ۱۷- با ظهور جهان متعدد، دولت ها، هویت خود را بر چه عبنایی تعریف می کردند؟
- با ظهور جهان متعدد، دولت هایی شکل گرفتند که دیگر خود را با هویت دینی مسیحی نمی شناختند بلکه هویت خود را با توجه به تاریخ، جغرافیا، قومیت یا نژادشان تعریف می کردند.
- ۱۸- مشخصه اصلی هویت پس از ظهور جهان متعدد چه بود؟ ملی گرایی و وطن دوستی
- ۱۹- چگونه اندیشه «ناسیونالیسم» در جهان متعدد پیدا شد؟ با شکل گیری دولت-ملت ها
- ۲۰- با شکل گیری دولت-ملت ها، پیدا شد و هویت از منظر دولت-ملت ها و توسط آن ها تعریف شد. ناسیونالیسم
- ۲۱- در جهان متعدد، هویت از کدام منظر و توسط چه کسانی تعریف می شد؟ دولت - ملت ها
- ۲۲- چرا دولت ها غربی ناگزیر از سیاست گذاری هویتی بودند؟
- با شکل گیری دولت ملت ها، ناسیونالیسم پیدا شد و هویت از منظر دولت ملت ها و توسط آنها تعریف شد اما بیشتر کشورها دارای تنوع قومی، نژادی، زبانی و مذهبی و ... بودند. در این کشورها، گروه های مختلف می باشد در کنار هم زندگی می کردند. دولت ها در این کشورها برای تعیین هویت ملی و چگونگی توزیع مزايا و فرصلت های سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی میان اقوام و گروه های مختلف و همچنین پاسخ گویی به درخواست ها و رفع نیازهای آنها، ناگزیر از سیاست گذاری هویتی بودند.
- ۲۳- مدل رایج سیاست گذاری هویتی در دوره مدرن چیست؟ همانند سازی

صفحه ۸۲

۲۴- مدل «همانند سازی» در سیاست گذاری هویتی را توضیح دهد.

همانندسازی به معنای پذیرش ارزش‌ها و سبک زندگی یک گروه توسط سایر گروه‌های جامعه بود؛ به گونه‌ای که همه گروه‌ها همسان شوند. به عبارت دیگر، همانندسازی سیاستی بود که دولت‌ها برای از بین بردن تفاوت‌های هویتی گروه‌های مختلف و یکسان‌سازی آنها در پیش گرفتند.

صفحه ۸۳

۲۵- در دوره پسامدرن، با سیاست «همانند سازی هویت‌ها» چگونه برخورد شد؟

در دوره پسامدرن، همه آنچه در دوره مدرن پدید آمده بود- از جمله سیاست همانندسازی هویت- مورد نقد قرار گرفت و به جای آن، هویت‌های خرد، محلی و فردی مورد تأکید و توجه قرار گرفت. در این دوره، تکثر، تنوع و حتی بی ثباتی و تغییرات مداوم هویت‌ها، مطلوب دانسته شد و هویت ملی و وحدت و ثبات و استمرار همراه با آن، نامطلوب پنداشته شد.

۲۶- «سیاست هویت» مربوط به کدام دوره است؟ پسامدرن

۲۷- در کدام دوره، هویت‌ها موضوعی برای نزاع و درگیری می‌شوند؟ پسامدرن

۲۸- «سیاست هویت» بر چه امری تأکید می‌کند؟ بر تفاوت‌ها و هویت‌های خاص و محلی تأکید می‌کند.

۲۹- از پیدایش سیاست هویت به چه امری تعبیر می‌کنند؟ باز شدن جعبه پاندورا

۳۰- منظور از «جعبه پاندورا» چیست؟

جعبه پاندورا در اساطیر یونانی جعبه‌ای حاوی تمام بلاهاست که به دست فردی به نام پاندورا گشوده می‌شود. بر اساس این افسانه یونانی، با بازشدن این جعبه ناگهان همه پلیدی‌ها و شرها، رها و به سوی زمین سرازیر شدند، بدی‌ها در جهان پراکنده شدند و با خوبی‌ها درآمیختند؛ به طوری که دیگر تشخیص و تمیز آنها از یکدیگر ممکن نبود و رنج و بیماری، پیری و مرگ، دروغ، دزدی و جنایت که قبل از آن وجود نداشت، گسترش یافت.

۳۱- در اواخر قرن بیستم، کدام مفهوم محور اصلی مباحثات فکری و سیاسی شد؟ هویت

۳۲- قبل از طرح مساله «هویت»، کدام مساله محور مباحثات فکری و سیاسی بود؟ قشریندی و کشمکش طبقاتی

۳۳- چرا در دوره پسامدرن نزاع و درگیری افزایش می‌یابد؟

در دوره پسامدرن، هویت از منظر گروه‌های اجتماعی مختلف و توسط آنها، تعریف می‌شود. در این دوره، افراد، مسائل سیاسی، اقتصادی و اجتماعی را بر اساس علاقه‌های فرهنگی و هویتی خود پی می‌گیرند، علاوه بر ثروت و قدرت، هویت و دانش نیز کانون نزاع و کشمکش می‌شوند. در همه این عرصه‌ها، سیاست هویت ایجاد می‌شود و نزاع و درگیری افزایش می‌یابد.

۳۴- کانون نزاع و کشمکش در دوران پست مدرن شامل کدام حوزه‌هاست؟

علاوه بر ثروت و قدرت، هویت و دانش نیز کانون نزاع و کشمکش می‌شوند.

۳۵- امروزه جهانی شدن و توسعه ارتباطات چه تأثیری بر مساله «هویت» گذاشته است؟

امروزه، جهانی شدن و توسعه ارتباطات، از سویی زمینه شکل گیری جهانی بدون مرز را فراهم کرده است که در آن، در هم آمیختن فرهنگ‌ها موجب می‌شود که فرهنگ‌ها دیگر کاملاً خالص و ثابت نباشند و هویت‌ها به شدت دستخوش تغییر شوند. از سوی دیگر، بسیاری از جوامع و گروه‌ها، به دفاع از خود برخاسته اند و با ساختن هویتی خاص برای خود یا بازگشت به هویت واقعی خویش، در برابر هویتی که فرایند جهانی شدن به آنها تحمیل می‌کند، مقاومت می‌کنند و خواهان رهایی از این هویت تحمیلی هستند.

۳۶- نمونه‌هایی از اعتراض‌ها و مقاومت‌ها نسبت به هویتی که فرایند جهانی شدن بر جوامع تحمیل می‌کند، نام ببرید. جنبش‌های سبک زندگی، زنان، آفریقایی-آمریکایی‌ها، آسیایی‌تبارها، جوانان، اقلیت‌های قومی، مذهبی و جنبش زیست محیطی نمونه‌هایی از این اعتراض‌ها و مقاومت‌ها هستند.

۳۷- در دوران اخیر(پسامدرن)، کدام مدل به جای مدل همانند سازی، مطرح شد؟ مدل تکثرگرا

۳۸- مدل «تکثیرگرا» را توضیح دهید.

در مدل تکثیرگرا، تفاوت‌های موجود میان گروه‌های قومی و زبانی حفظ و حتی تشدید می‌گردد. البته در این الگو، همچنان وجود یک ساختار مشترک سیاسی و اقتصادی ضروری داشته می‌شود؛ که گروه‌های مختلف را به یکدیگر پیوند دهد.

صفحه ۸۴

۳۹- سیاست هویت می‌تواند دو چهره پیدا کند، هر یک را توضیح دهید.

(الف) یا به صورت افراطی بر تفاوت‌ها و گوناگونی‌ها تأکید می‌کند و سبب چندپارگی سیاسی و فرهنگی درون جوامع می‌شود.
 (ب) یا گروه‌های به حاشیه رانده شده را به رسمیت می‌شناسد و از آنان حمایت می‌کند.

شناخت متقابل هویت‌ها یا الگوی تعارف

صفحه ۸۶

۴۰- کدام الگو در مقابل دو الگوی همانند سازی و تکثیرگرا قرار دارد و به شناخت متقابل افراد، گروه‌ها و جوامع از یکدیگر توجه دارد؟ الگوی تعارف

۴۱- شناخت متقابل افراد و جوامع از یکدیگر چه کارکردی دارد؟

شناخت متقابل افراد و جوامع از یکدیگر، هم به آنها کمک می‌کند که تفاوت‌های همدیگر را درک کنند و به این تفاوت‌ها احترام بگذارند و هم اشتراکاتی را ایجاد می‌کنند که به بهتر شدن روابط‌شان منجر می‌شود.

۴۲- «تعارف» به چه معنای است؟ به معنای شناخت متقابل است.

۴۳- کدام الگو در مقابل الگوی «تنازع» قرار می‌گیرد؟ الگوی تعارف

۴۴- کدام الگوی هویتی مدنظر قرآن قرار دارد؟ الگوی تعارف

۴۵- آیه «اذا حلّتناکم مِنْ ذَكَرٍ وَ اُنْثَى وَ جَعْلَناکم شَعُوبًا وَ قَبَائِلَ لِتَعَارِفُوا» به کدام الگو در هویت اشاره دارد؟ الگوی تعارف

۴۶- بر مبنای آیه «اذا حلّتناکم مِنْ ذَكَرٍ وَ اُنْثَى وَ جَعْلَناکم شَعُوبًا وَ قَبَائِلَ لِتَعَارِفُوا» دیدگاه قرآن در ارتباط با مفهوم «تعارف»

بیان کنید. شما را به صورت تیره‌ها و قبیله‌ها قرار دادیم تا یکدیگر را بشناسید و تأکید می‌کنند که هیچ کدام از این ویژگی‌ها، ملاک برتر دانستن خود از دیگری نیست و فقط زندگی بر اساس تقوا معيار برتری، بزرگی و بزرگواری است.

۴۷- مفهوم آیه «وَ مِنْ آیاتِهِ خَلْقُ السَّمَاوَاتِ وَ الارضِ وَ اخْتِلَافُ الْسَّمَائِكُمْ وَ الْوَانِتُمْ إِنَّ ذَلِكَ لَآيَاتٌ لِّلْعَالَمِينَ» را در ارتباط با الگوی «تعارف» شرح دهید.

الگوی مطلوب قرآنی، تکثر و تنوع زبانی و نژادی و قومی را، مانع وحدت و همدلی نمی‌داند. بلکه انسان‌ها را به منشاً وحدت رهنمون می‌شود.

۴۸- ویژگی‌های الگوی تعارف را بنویسید.

- تعارف به معنای شناخت متقابل است. این الگو در مقابل الگوی تنازع قرار دارد.

- الگوی مطلوب قرآن است.

- تفاوت‌ها (تیره‌ها و قبیله‌ها) را سبب شناسایی می‌داند.

- تفاوت‌ها ملاک برتری نیست، فقط زندگی بر اساس تقوا، معيار برتری و بزرگی است.

- تکثر و تنوع زبانی و نژادی و قومی را، مانع وحدت و همدلی نمی‌داند. بلکه انسان‌ها را به منشاً وحدت رهنمون می‌شود.

۴۹- علت رشد و شکوفایی جهان اسلام در قرن سوم و چهارم هجری چه بود؟

به دلیل پیروی از الگوی تعارف و احترامی بود که اقوام مختلف در جهان اسلام برای یکدیگر قائل بودند. برای جهان اسلام به هیچ وجه نگران کننده نبود که بزرگ ترین دانشمند صرف و نحو زبان عربی، یک ایرانی به نام «سیبویه» است و و مهم ترین حکمای جهان اسلام فارابی و ابن سینا هستند.

۵۰- حدیث «مردم دشمن چیزی هستند که نمی شناسند» از کیست؟ در مورد مفهوم آن توضیح دهد.

امام علی (ع). انسان هنگامی که در تاریکی ناآگاهی به سر می برد، هر شبی را که از دور می بیند و هر آوازی را که می شنود، نشانه حیوانی درنده و خطرناک می پنداشد. افراد معمولاً به دیگرانی که آنها را به درستی نمی شناسند، بدین اند و از آنها دوری می کنند. از این رو، یکی از راه های ایجاد آشتی و صفا و اتحاد و دوستی در میان گروه ها و ملت ها، شناخت متقابل است.

۵۱- بر مبنای حدیث «مردم دشمن چیزی هستند که نمی شناسند»، حکومت چه وظیفه ای دارد؟

یکی از راه های ایجاد آشتی و صفا و اتحاد و دوستی در میان گروه ها و ملت ها، شناخت متقابل است. در این میان، حکومت می تواند با زمینه سازی برای شناخت مردم از یکدیگر در سطح محلی، ملی و منطقه ای، بسیاری از مشکلات را حل کند و امکان همدلی مردم با یکدیگر را فراهم آورد.

پاسخ سوالات متن درس هشتم

* مقایسه کنید صفحه ۸۴

نام مدل	منازعات هویتی در این مدل	راه حل مدل برای حل منازعات
همانند سازی	در این مدل، یکسان سازی هویت ها وجود دارد و بر پذیرش هویت گروه مسلط تاکید می شود. در نتیجه، خرده فرهنگ ها برای حفظ هویت خود با هویت گروه مسلط، منازعه می کنند.	در نظام آموزشی و رسانه ها، فقط هویت گروه مسلط معرفی می شود تا هویت سایر خرده فرهنگ ها کمرنگ و ضعیف شود. در برخی مواقع نیز از روش های خشونت آمیز برای حل منازعه استفاده می کنند.
تکثیرگرا	در این مدل، تنوع و تکثر هویت ها مورد پذیرش است. در نتیجه منازعات بین خرده فرهنگ های متفاوت رخ می دهد. هر یک از این خرده فرهنگ ها در تلاش برای گسترش فرهنگ خود و کسب منافع بیشتر با دیگر خرده فرهنگ ها دچار منازعه می شوند. این امر ممکن است باعث چند پارگی فرهنگی شود.	در این مدل، تنوع و تکثر هویت ها وجود تکثر و تنوع فرهنگی را به عنوان یک اصل مطلوب در جامعه ارایه می کنند. ساختار سیاسی و قانونی را بر مبنای مدل تکثیر طراحی می کنند. از نظام سیاسی برای حفظ منافع هر یک از خرده فرهنگ ها در برابر دیگران بهره می گیرند.

* بخوانید و نظر دهید صفحه ۸۷

«بی تعارف» در فرهنگ روزمره ایرانی به معنای صریح بودن است. با توجه به معنای لغوی «تعارف» (شناخت متقابل)، به کار بردن واژه «بی تعارف» به معنای عدم شناخت متقابل نیست بلکه کنار گذاشتن برخی محدودیت های آداب معاشرت جهت شناخت بیشتر است.